

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: Оцінка сучасного стану та розробка стратегії розвитку малого підприємництва у повоєнний період

Виконав: здобувач освіти групи ФК 23-1м
спеціальність 072«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Новожилова Надія Олегівна
(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Дудчик О.Ю.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент

_____ (місце роботи)

_____ (посада)

_____ (науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Новожилова Н.О. Оцінка сучасного стану та розробка стратегії розвитку малого підприємництва у повоєнний період.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

У роботі розглянуто сучасні виклики та можливості розвитку малого підприємництва в Україні в умовах війни та у повоєнний період. Досліджено ключові аспекти підтримки бізнесу у період війни. Проаналізовано сучасний стан малого підприємництва на базі дослідження ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ». Виявлено основні напрями, які сприяють підвищенню ефективності малого бізнесу. Викладено рекомендації щодо комплексного підходу для забезпечення сталого розвитку малого підприємництва та відновлення економіки країни.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 64 сторінках, містить 6 таблиць, 8 рисунків, 11 додатків. Список використаних джерел включає 50 найменувань.

Ключові слова: малий бізнес, підприємництво, відновлення, війна, економічний розвиток, інфраструктура, фінансування, міжнародні ринки, економічні реформи, ФОП, ТОВ.

Список публікацій здобувача.

Дудчик О.Ю., Новожилова Н.А. Оцінка сучасного стану малого підприємництва України / V International Scientific and Practical Conference “Science and technology: challenges, prospects and innovations” - 26-28 грудня 2024р. - Осака, Японія, С.431-435.

ANNOTATION

Novozhilova N. Assessment of the current state and development of a strategy for the development of small business in the post-war period.

Qualification work for the degree of higher education "Master" in the specialty 072 "Finance, banking, insurance and stock market". - University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The work considers the current challenges and opportunities for the development of small business in Ukraine in wartime and in the post-war period. The current state of small business is analyzed based on a study by "AGENCY I TRAVEL" LLC. Key aspects of business support are studied, including adaptation to new realities, attracting foreign investment, development of digital technologies and modernization of infrastructure. The main areas that contribute to increasing the efficiency of small business are identified, in particular, improving the regulatory environment, expanding access to financing and creating conditions for integration into international markets. Recommendations are made for a comprehensive approach to ensuring the sustainable development of small business and restoring the country's economy.

The master's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of sources used, appendices, presented on 64 pages, contains 6 tables, 8 pictures, 11 appendices. The list of used sources includes 50 items.

Keywords: small business, entrepreneurship, recovery, war, economic development, infrastructure, financing, international markets, economic reforms, sole proprietorship, LLC.

List of publications of the applicant.

Dudchyk O., Novozhilova N. Assessment of the current state of small business in Ukraine / V International Scientific and Practical Conference "Science and technology: challenges, prospects and innovations" - December 26-28, 2024. - Osaka, Japan, P.431-435.

ЗМІСТ

	ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	5
	ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	9
1.1	Сутність та роль малого підприємництва в економіці України	9
1.2	Нормативно-правове регулювання малого підприємництва в Україні	15
1.3	Аналіз сучасних підходів та моделей розвитку малого підприємництва	19
РОЗДІЛ 2	АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	26
2.1	Сучасний стан та макроекономічні умови розвитку малого підприємництва в Україні	26
2.2	Аналіз фактичного стану малого підприємництва на базі дослідження ТОВ “Агенція Ай Тревел”	34
2.3	Проблеми та фактори, що стримують розвиток малого підприємництва в Україні	42
РОЗДІЛ 3	СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	47
3.1	Перспективи державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні	47
3.2	Прогнозування тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні після війни	54
3.3	Пропозиції щодо шляхів підвищення ефективності функціонування малого підприємництва у повоєнний період	57
	ВИСНОВКИ	61
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
	ДОДАТКИ	

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

рис. – рисунок

табл. – таблиця

ЗУ – Закон України

СОТ – Світова Організація Торгівлі

МП – малі підприємства

МСП – малі та середні підприємства

НП(С)БО – Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку

ПКУ – Податковий Кодекс України

ФОП – Фізична особа-підприємець

ТОВ – Товариство з обмеженою відповідальністю

UBI – Ukrainian Business Index

МВФ – Міжнародний Валютний Фонд

ІДО – Індекс ділових очікувань

ЄП - Єдиний податок

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний стан малого підприємництва в Україні, особливо в умовах відновлення після воєнних дій, потребує особливої уваги. Малий бізнес є важливим елементом економіки, що забезпечує створення робочих місць, розвиток інновацій та стабілізацію соціально-економічної ситуації. У післявоєнний період значення малого підприємництва зростає, оскільки воно відіграє ключову роль у відновленні регіонів, які постраждали від військових дій, і стимулює економічне зростання.

Дослідженням розвитку та перспектив малого підприємництва в Україні присвячені наукові праці таких науковців: Гетьман О.О., Шаповал В.М., Білорус О.Г., Волощук Н.Ю., Матусова О.М., Черняєва О.В., Гриненко А.Ю., Фролова В.Ю., Гонтарєва І. В., Євтушенко В.А., Михайленко Д.Г. та інші.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення сучасного стану малого підприємництва в Україні та розробка стратегії його розвитку у повоєнний період.

Об'єктом дослідження є мале підприємництво в Україні.

Предметом дослідження є інструменти, механізми та стратегії розвитку малого підприємництва у повоєнний період.

Відповідно до визначених об'єкта, предмета і мети дослідження в кваліфікаційній роботі було поставлено наступні **завдання**:

- Розкрити сутність та роль малого підприємництва в економіці України.
- Дослідити нормативно-правове регулювання малого підприємництва в Україні.
- Проаналізувати сучасні підходи та моделі розвитку малого підприємництва.
- Провести аналіз сучасного стану та макроекономічних умов розвитку малого підприємництва в Україні.
- Дослідити фактичний стан діяльності малого підприємництва на прикладі ТОВ «Агенція Ай Тревел».
- Виявити основні проблеми та фактори, що стримують розвиток малого

підприємництва в Україні.

– Оцінити перспективи державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні.

– Зпрогнозувати тенденції розвитку малого бізнесу в Україні після завершення воєнних дій.

– Розробити пропозиції щодо шляхів підвищення ефективності функціонування малого підприємництва у повоєнний період.

Методи дослідження. У процесі виконання поставлених завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи:

- Аналітичний метод використовувався для дослідження сутності та ролі малого підприємництва в економіці України. Зокрема, аналізувались економічні показники, наукова література та звіти, щоб виявити роль та значущість малого бізнесу в економічному розвитку України в умовах воєнного стану.

- Метод узагальнення застосовувався при дослідженні нормативно-правового регулювання малого підприємництва та сучасних підходів до його розвитку. На основі аналізу законодавчих актів та існуючих моделей розвитку було сформульовано основні висновки.

- Метод пояснення використовувався для уточнення взаємозв'язків між макроекономічними умовами, політичними факторами та станом малого підприємництва в Україні. Цей метод допоміг встановити логіку впливу зовнішніх чинників на розвиток бізнесу.

- Синтетичний метод застосовувався для розробки пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування малого підприємництва у повоєнний період. На основі отриманих даних та аналізу різних джерел формувалися інтегровані рішення та рекомендації.

- Статистичний метод використовувався для аналізу сучасного стану малого підприємництва та макроекономічних умов його розвитку. Було зібрано та опрацьовано статистичні дані щодо кількості малих підприємств, їхньої частки у ВВП, рівня зайнятості та інших ключових показників.

- Описовий метод застосовувався при дослідженні діяльності ТОВ «Агенція

Ай Тревел», щоб структуровано подати основні характеристики діяльності підприємства, описати його роль у малому підприємстві та виявити ключові проблеми.

- Прогнозування було застосовано для оцінки тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні після завершення воєнних дій. На основі попередніх даних і аналітичних висновків зроблено припущення щодо можливих сценаріїв розвитку.

Апробація матеріалів кваліфікаційної роботи. Результати досліджень «Оцінка сучасного стану малого підприємництва України», викладені в кваліфікаційній роботі, оприлюднені на П'ятій міжнародній науково-практичній конференції «Наука і технології: виклики, перспективи та інновації»

Практична значущість роботи полягає в розробці рекомендацій для органів державної влади, бізнес-асоціацій та самих підприємців, які можуть бути використані для покращення умов ведення малого бізнесу та стимулювання економічного розвитку у повоєнний період.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців, які розміщені в мережі Інтернет, опубліковані в періодичних виданнях, інформаційні портали, звіти українських організацій, статистичні матеріали тощо.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 64 сторінках, містить 6 таблиць, 8 рисунків, 11 додатків. Список використаних джерел включає 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та роль малого підприємництва в економіці України

Мале підприємництво є одним із ключових елементів економічної системи будь-якої країни, оскільки воно сприяє економічному зростанню, забезпечує створення нових робочих місць, підвищує рівень конкуренції, а також сприяє впровадженню інновацій. В Україні, особливо у воєнний період, розвиток малого підприємництва набуває особливої важливості, адже воно стає інструментом для відновлення економіки, активізації регіонального розвитку та зміцнення соціальної стабільності.

Мале підприємництво охоплює широке коло видів діяльності, які характеризуються порівняно невеликими обсягами виробництва, обмеженим числом зайнятих працівників та помірним обсягом капіталовкладень. Його сутність полягає в оперативному реагуванні на потреби ринку, низькому рівні бюрократизації процесів, гнучкості в управлінні та можливості налагоджувати тісний зв'язок із споживачем.

Розглянемо сучасні підходи українських науковців до визначення поняття «мале підприємництво».

За О. Гетьманом, мале підприємництво – це самостійна господарська діяльність малих підприємств та громадян-підприємців, яка ведеться з метою отримання прибутку [1].

О. Білорус трактує мале підприємництво як особливий підвид підприємництва, що полягає у створенні і практичній реалізації нового економічного процесу або здійсненні особливого внеску у вже існуючий економічний процес, пов'язаний із підприємницькою діяльністю громадян – фізичних осіб та з функціонуванням малих підприємницьких структур різних форм власності та організаційно-правових форм з метою отримання прибутку за умови

особистої зацікавленості суб'єкта підприємництва в ній і необхідності задоволення при цьому певних потреб суспільства [2].

Н. Волощук підкреслює, що мале підприємництво є особливим видом господарської діяльності з урахуванням творчих здібностей підприємця та інноваційних підходів, що базується на самозайнятості підприємців та членів його родини, власному ризику і майновій відповідальності, спрямований на отримання прибутку та за певними критеріями визначений чинним законодавством [3].

О. Матусова тлумачить мале підприємництво як сектор регіональної економіки, в якому функціонують суб'єкти підприємницької діяльності різних організаційно-правових форм, що здійснюють самостійну, інноваційну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність з метою отримання економічного і соціального ефекту [4].

О. Черняєва під малим підприємництвом розуміє не лише цілеспрямовану підприємницьку діяльність фізичної чи юридичної особи, що пов'язана з підвищеним ризиком, засновану на використанні інноваційної ідеї, основною метою якої є максимізація прибутку за рахунок виробництва і продажу товарів, виконання різних робіт і надання різноманітних послуг з обов'язковим дотриманням норм законодавства, а також відповідність критеріям віднесення до малого підприємництва [5].

В. Фролова зазначає, що мале підприємництво є самостійним органічним елементом ринкової економіки, який базується на ініційованій ризиковій господарській діяльності малих підприємств та фізичних осіб-підприємців з метою отримання додаткового прибутку [6].

На основі аналізу підходів сучасних українських науковців, мале підприємництво можна визначити як форму самостійної економічної діяльності, що здійснюється фізичними або юридичними особами - підприємцями з метою отримання прибутку. Ця діяльність характеризується обмеженими ресурсами, високим рівнем особистої відповідальності та ризику, а також інноваційними підходами, спрямованими на задоволення потреб суспільства. Мале підприємництво відіграє важливу роль у ринковій економіці, підтримуючи

економічний розвиток і соціальну стабільність, і відповідає критеріям, визначеним чинним законодавством.

Згідно статті 55 Господарського Кодексу України, суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [7].

За статтею 2 Закону України (далі - ЗУ) “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, малими є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв:

- балансова вартість активів — до 4 мільйонів євро включно;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 8 мільйонів євро включно;
- середня кількість працівників — до 50 осіб включно [8].

Мале підприємництво є невід'ємним елементом економічної системи України, відіграючи кілька ключових функцій, що забезпечують сталий розвиток економіки.

За даними Світової організації торгівлі (далі - СОТ), малі та середні підприємства становлять понад 90% усіх бізнесів, забезпечують 60–70% робочих місць та формують 55% ВВП у розвинених країнах світу. Як зазначають експерти, малий та середній бізнес не просто робить значний внесок в економіку — він фактично і є її основою [9].

Малий бізнес виконує численні функції, що сприяють економічній стабільності, інноваційному розвитку та соціальному благополуччю. Незважаючи на свої переваги, мале підприємництво також стикається з низкою обмежень і викликів, пов'язаних з недостатнім доступом до фінансування, високою конкуренцією з боку великих компаній та впливом нестабільних економічних умов. Тому аналіз сильних і слабких сторін, можливостей та загроз для малого бізнесу дозволить більш чітко визначити перспективи його розвитку та необхідні заходи для підтримки цього сектору в умовах сучасної економіки.

У таблиці 1.1 наведено SWOT-аналіз малого підприємництва як сектору економічної діяльності.

SWOT-аналіз показує, що малий бізнес має потенціал для зростання і розвитку, але стикається з певними обмеженнями та викликами, такими як обмежений доступ до фінансів і висока конкуренція. Залучення підтримки держави, впровадження новітніх технологій та орієнтація на локальні та екологічні продукти можуть створити нові можливості для малого підприємництва, зміцнюючи його позиції у післявоєнній економіці України.

Отже, роль малого підприємництва в економіці країни полягає у:

- Створенні робочих місць та зниженню безробіття;
- Регіональному розвитку та вирівнюванню економічних диспропорцій;
- Підтримці конкуренції та сприянні інноваціям;
- Формуванні середнього класу та соціальної стабільності;
- Зміцненні економічної безпеки та стійкості до криз;
- Стимулюванні підприємницької культури та самозайнятості.

Повномасштабна війна та бойові дії призвели до значних втрат для економіки України: були втрачені ринки збуту товарів та послуг, знизився внутрішній попит через значну кількість вимушених переселенців, спостерігається відтік кваліфікованих кадрів, порушення ланцюгів постачання, руйнування виробничих та складських об'єктів, а також знищення обладнання. Проте, понад 66% українських малих та середніх підприємств (далі - МСП) продовжують свою діяльність, і навіть сотні нових підприємств були засновані в умовах воєнного часу.

Таблиця 1.1

SWOT-аналіз малого підприємництва як сектору економічної діяльності

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
<p>1. Гнучкість і адаптивність — малі підприємства (далі МП) швидко реагують на зміни ринкових умов, що дозволяє їм адаптуватися до економічних викликів.</p> <p>2. Локальне значення — МП часто орієнтовані на місцевий ринок, що сприяє розвитку регіонів та економічній стабільності на локальному рівні.</p> <p>3. Низький рівень бюрократії — менша кількість управлінських рівнів дозволяє приймати рішення швидше та ефективніше.</p> <p>4. Стимулювання самозайнятості та підприємницької ініціативи — МП створюють можливості для самореалізації.</p>	<p>1. Обмежений доступ до капіталу — МП важко отримати кредити або інвестиції через низький рівень гарантій.</p> <p>2. Відсутність економії на масштабі виробництва — МП не можуть скористатися перевагами від великого обсягу виробництва.</p> <p>3. Обмежені ресурси для інновацій та розвитку — брак фінансування та кваліфікованих кадрів обмежує можливості інноваційного розвитку та технологічного оновлення.</p> <p>4. Висока залежність від економічної ситуації — МП чутливо реагують на економічні кризи та інфляцію, що може призводити до значних коливань у доходах та стабільності.</p>
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<p>1. Державна підтримка та пільгове оподаткування — уряди часто підтримують МП через зниження податків, субсидії та програми підтримки, що дає можливість для зростання.</p> <p>2. Розвиток технологій — впровадження цифрових технологій та автоматизації може підвищити ефективність МП, зменшуючи витрати та розширюючи ринок збуту.</p> <p>3. Розширення на нові ринки — можливість виходу на міжнародний ринок завдяки електронній комерції, що відкриває нові шляхи для зростання.</p> <p>4. Зростання попиту на локальні та екологічні продукти може сприяти розширенню ринку.</p>	<p>1. Конкуренція з боку великих компаній — великі компанії мають більше ресурсів, кращі ціни та можливості для впровадження нових технологій, що може знижувати конкурентоспроможність МП.</p> <p>2. Економічні кризи та нестабільність — МП є вразливими до економічних коливань, що може призвести до зниження доходів або навіть закриття.</p> <p>3. Зміни в законодавстві — нові законодавчі вимоги можуть збільшити витрати та вимоги до бізнесу, що обмежує можливості для розвитку.</p> <p>4. Високий рівень податкового навантаження та складність регуляторного середовища — податкова політика та бюрократичні вимоги можуть створювати додаткові перешкоди для діяльності.</p>

Джерело: складено автором

У довоєнний період мале та середнє підприємництво складало понад 99% зареєстрованих компаній України, будучи рушієм економічного розвитку та інновацій.

Попри війну, блокування портів та проблеми з енергетикою, більшість МСП

зуміли втриматися і продовжують працювати. Значна кількість підприємств адаптувалася до нових умов, почавши виробництво товарів подвійного призначення або обладнання для армії.

В умовах війни діяльність приватного сектору не лише забезпечує наповнення бюджету, але й посилює обороноздатність країни. Крім того, український бізнес посилив свою соціальну відповідальність: підприємці активно залучені до волонтерської та гуманітарної підтримки [10].

Згідно з дослідженням "Advanter", в якому брали участь понад 500 керівників і власників МСП, станом на кінець 2023 року 9,6% підприємств залишаються призупиненими або майже не працюють [11]. Детальніше дане дослідження буде проаналізовано у наступному розділі.

Індекс ділової активності (Ukrainian Business Index) у листопаді 2023 року становив 36,3 пункти зі 100 можливих, що відображає поточний рівень активності бізнесу в умовах війни.

Підприємці відіграють важливу роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, регулярно сплачуючи податки до бюджетів різних рівнів.

Саме малий та середній бізнес формують середній клас, який є основою для захисту демократії, підвищення добробуту громадян та швидкого відновлення життя, особливо у звільнених регіонах. Під час війни грантове фінансування здатне підтримати сотні українських бізнесів, які можуть стати рушійною силою відновлення та економічного зростання [10].

Отже, мале підприємництво відіграє ключову роль в економіці України, адже воно сприяє збільшенню зайнятості, стимулює інновації, розвиває конкуренцію та сприяє економічному зростанню регіонів. Завдяки малому бізнесу створюються нові робочі місця, що допомагає знизити рівень безробіття та забезпечити доходи для значної частини населення. Малі підприємства, маючи гнучкість і швидкість адаптації, здатні впроваджувати інновації та реагувати на зміни ринку швидше за великі корпорації, що позитивно впливає на конкурентоспроможність української економіки. Крім того, малий бізнес сприяє здоровій конкуренції, адже значна кількість учасників на ринку змушує підприємців підвищувати якість товарів та

послуг. Це також стимулює розвиток окремих регіонів України, особливо тих, де великі підприємства менш поширені, забезпечуючи більш рівномірний економічний розвиток країни.

1.2. Нормативно-правове регулювання малого підприємництва в Україні

Нормативно-правове регулювання малого підприємництва в Україні базується на сукупності законів, постанов, указів та інших нормативних актів, які визначають засади створення, функціонування та підтримки малого бізнесу. Основні акти, що регулюють цю сферу, включають:

1. Конституцію України, яка забезпечує право кожного на підприємницьку діяльність (стаття 42), гарантує рівність усіх форм власності та захист конкуренції.
2. Господарський кодекс України, що визначає поняття суб'єкта малого підприємництва, його права, обов'язки та особливості функціонування.
3. Податковий кодекс України, який регулює податкові режими для малого бізнесу, включаючи спрощену систему оподаткування.
4. Закони України «Про розвиток і державну підтримку малого і середнього підприємництва», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», тощо.
5. Програми державної підтримки, такі як Дія.Бізнес, державні гранти та кредити, зокрема програма «Доступні кредити 5-7-9%» тощо.
6. Регіональні програми підтримки, що діють в багатьох регіонах України для стимулювання малого бізнесу через надання грантів або навчальних програм.
7. Спрощена фінансова звітність.

Сукупність цих нормативно-правових актів формує правову основу для стимулювання, розвитку та регулювання малого підприємництва в Україні, забезпечуючи його значний внесок в економіку держави.

В Україні підтримка малого бізнесу забезпечується Законом України «Про

розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Відповідно до його положень, держава гарантує фінансову, інформаційну та консультаційну допомогу підприємству. Також передбачена підтримка у сфері інновацій, науки, промислового виробництва, допомога підприємствам, що займаються експортом, а також забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінського персоналу й фахівців, які працюють у бізнесі.

Згідно вищевказаного ЗУ, до категорії малого підприємництва не можуть належати такі суб'єкти, як довірчі товариства, страхові компанії, банки, ломбарди, інші фінансові та кредитні установи, а також суб'єкти, які займаються гральним бізнесом, здійснюють операції з обміну іноземної валюти, є виробниками або імпортерами підакцизних товарів. Також до цієї категорії не можуть бути віднесені підприємства, якщо частка статутного фонду, що належить юридичним особам-засновникам або учасникам, які не є малими підприємствами, перевищує 25%.

Для бізнесменів-початківців важливим аспектом є фінансова підтримка, яка в Україні забезпечується коштами державного та місцевих бюджетів. Основними формами такої допомоги є:

- Часткове відшкодування процентних ставок за кредитами, наданими для реалізації проєктів малого та середнього бізнесу;
- Часткове відшкодування витрат на лізинг, факторинг, а також оплату послуг гарантування;
- Надання гарантій та поручительств для отримання кредитів суб'єктами малого та середнього підприємництва;
- Надання позик, включно з мікрокредитами, для створення та ведення власного бізнесу;
- Фінансування для придбання та впровадження новітніх технологій;
- Компенсація витрат на розвиток співпраці між суб'єктами малого та середнього підприємництва й великими компаніями;
- Підтримка фінансування проєктів, пов'язаних із запровадженням енергозберігаючих і екологічно чистих технологій;

Ці заходи спрямовані на стимулювання розвитку бізнесу та економічного зростання [12].

Як вже було зазначено у підрозділі 1.1., згідно зі статтею 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», до малих підприємств належать ті, які станом на дату складання річної фінансової звітності за попередній рік відповідають принаймні двом із наведених критеріїв:

- балансова вартість активів не перевищує 4 мільйони євро;
- чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг становить не більше 8 мільйонів євро;
- середньооблікова чисельність працівників не перевищує 50 осіб [8].

Склад спрощеної фінансової звітності для суб'єктів малого бізнесу включає:

- Фінансову звітність мікропідприємства в складі Балансу (форма № 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-мс), яку подають мікропідприємства та юридичні особи, що ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів і витрат згідно з податковими нормами;

- Фінансову звітність малого підприємства в складі Балансу (форма № 1-м) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-м), яку готують інші суб'єкти малого підприємництва, а також представники іноземних підприємств [13].

Види податків і зборів визначаються Податковим кодексом України (далі - ПКУ). У цьому ж кодексі передбачено можливість для суб'єктів малого бізнесу перейти на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності. Ця система передбачає особливий порядок сплати податків, де замість окремих податків і зборів здійснюється сплата єдиного податку із застосуванням спрощеного обліку та звітності.

Платники податків, згідно з вимогами, зобов'язані вести облік своїх доходів, витрат та інших показників, які впливають на визначення об'єктів оподаткування або податкових зобов'язань. Цей облік базується на первинних документах, реєстрах бухгалтерського обліку, фінансовій звітності та інших документах, необхідних для розрахунку та сплати податків і зборів, як це передбачено законодавством.

Для розрахунку об'єкта оподаткування платники податку на прибуток використовують дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що відображають їхні доходи, витрати та фінансовий результат до оподаткування [14].

Фінансовий звіт суб'єктів малого підприємництва не містить даних про сукупний дохід.

Суб'єкти мікропідприємництва мають право:

- обліковувати необоротні активи виключно за первісною вартістю, без урахування зменшення корисності або переоцінки до справедливої вартості;
- не формувати резервів для майбутніх витрат і платежів, визнаючи такі витрати в тому періоді, коли вони фактично здійснені;
- відображати поточну дебіторську заборгованість у балансі за фактичною сумою.

Суб'єкти малого підприємництва, які користуються правом на спрощений облік доходів і витрат та не є платниками ПДВ, можуть узагальнювати дані з первинних документів у регістрах бухгалтерського обліку без використання методу подвійного запису [13].

Форми бухгалтерських регістрів для малих підприємств максимально спрощені. Відповідно до методичних рекомендацій № 720, для підготовки фінансової звітності достатньо окремо згрупувати операції, пов'язані з обліком активів, капіталу, зобов'язань, доходів і витрат. За необхідності підприємства можуть використовувати додаткові регістри, створені власними силами [15].

Отже, мале підприємництво в Україні регулюється спрощеними підходами до бухгалтерського обліку, оподаткування та звітності. Малі підприємства мають змогу обирати спрощену систему оподаткування, яка знижує адміністративне навантаження, дозволяє вести облік у спрощеній формі та зменшує кількість обов'язкових податків шляхом заміни їх на єдиний податок.

Облік і звітність для малих підприємств орієнтовані на мінімізацію складності. Звітування також спрощено, включаючи використання спрощених фінансових звітів і мінімального набору облікових регістрів, із можливістю їх адаптації під потреби підприємства.

Ці заходи спрямовані на підтримку та розвиток малого бізнесу, що відіграє важливу роль у структурі національної економіки, сприяючи створенню робочих місць і забезпечуючи гнучкість економічної системи.

1.3. Аналіз сучасних підходів та моделей розвитку малого підприємництва

Малий бізнес відіграє ключову роль у розвитку економіки, забезпечуючи створення робочих місць, стимулювання інновацій та підвищення конкурентоспроможності. У сучасних умовах глобалізації та цифровізації успішний розвиток малого підприємництва залежить від ефективності застосування різноманітних підходів та моделей, які сприяють адаптації бізнесу до швидких змін ринкового середовища. Аналіз сучасних підходів і моделей дозволяє визначити оптимальні стратегії підтримки та стимулювання малого бізнесу, враховуючи специфіку національних та регіональних економік, зокрема в Україні.

Аналіз сучасних підходів і моделей розвитку малого підприємництва включає вивчення теоретичних і практичних аспектів, які допомагають сформуванню сприятливого середовища для малого бізнесу.

Діловий клімат та імідж країни є важливими чинниками для розвитку малого підприємництва та залучення інвестицій. Для покращення умов ведення бізнесу держава спрощує адміністративні процедури, вдосконалює систему оподаткування та підтримує підприємницькі ініціативи. Особливе значення в сучасних умовах має інноваційний розвиток, особливо у сферах, пов'язаних з інформаційними технологіями, програмуванням, електронною комерцією та іншими напрямками. Цифровізація та сучасні інтернет-технології стали ключовими факторами економічного зростання в більшості розвинених країн. Їхнє впровадження сприяє підвищенню конкурентоспроможності малого бізнесу.

Однак головною перешкодою для реалізації інноваційних процесів є недостатнє фінансове забезпечення підприємств. Брак доступу до фінансових ресурсів залишається одним із ключових бар'єрів для ефективної діяльності малого

бізнесу. Уряд активно впроваджує заходи, спрямовані на спрощення отримання кредитів та доступ до інших джерел фінансування. Також для зміцнення експортного потенціалу малого бізнесу держава реалізує ініціативи з підтримки міжнародної торгівлі [16].

Міністерство економіки активно комунікує з представниками малого та середнього бізнесу щодо "Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП до 2027 року". Це важливий крок, адже мікро- та малому бізнесу часто бракує системного діалогу з владою, особливо стосовно регуляторних актів, що впливають на їхню діяльність.

Проблеми у співпраці між державою та бізнесом ускладнюють реалізацію спільних економічних цілей. Змінити ситуацію покликана широка дискусія, спрямована на побудову взаєморозуміння. Стратегія базується на ключових європейських актах, таких як "Стратегія МСП для сталої цифрової Європи" (2020), "Закон про малий бізнес у Європі" (2008) та "Європейська хартія малих підприємств" (2000). Врахування досвіду ЄС дозволяє адаптувати їхній підхід до українських реалій, забезпечуючи відповідність інтересам вітчизняного бізнесу.

Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва (МСП) в Україні на період до 2027 року є важливим документом, що визначає основні напрями державної політики для підтримки цього сектору в умовах сучасних викликів.

Проект "Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва до 2027 року" орієнтований на підтримку підприємницького середовища, що має вирішальне значення для економіки України. МСП складають 99% зареєстрованих підприємств, забезпечуючи близько 40% ВВП і більше 60% зайнятості.

Головними напрямками стратегії є:

- Поліпшення регуляторного середовища. Спрощення процедур реєстрації, ліцензування, податкового адміністрування.

- Доступ до фінансів. Запуск нових фінансових інструментів: гранти, пільгові кредити, мікрофінансування. Розширення участі в державних програмах, таких як "Доступні кредити 5-7-9%".

- Інновації та цифровізація. Створення технопарків і хабів для підтримки стартапів. Запровадження цифрових платформ для МСП.

- Розширення експорту. Навчання підприємців для виходу на зовнішні ринки.

- Навчання та підтримка підприємництва. Програми підвищення кваліфікації. Створення інформаційних центрів для МСП.

Стратегія визначає чіткі механізми реалізації, включаючи участь міжнародних партнерів та оптимізацію державної підтримки. Документ має на меті зміцнити конкурентоспроможність українських МСП і створити умови для їх стабільного розвитку [17].

Досліджено, які акценти необхідно розставити, щоб стратегія досягла своїх стратегічних цілей.

Наприклад, **інклюзивний підхід** у розвитку підприємництва, що полягає в активному залученні тих соціальних та вікових груп населення, які зараз не беруть участі в економічних процесах дозволить не лише боротися з проблемою безробіття, але й створить умови для підвищення рівня економізації суспільства, сприяючи розвитку самозайнятості та започаткуванню власного бізнесу [18].

У США рівень економізації населення, що визначається як співвідношення кількості підприємців до загальної чисельності населення, перевищує 10%, в той час як в Україні цей показник становить менше 5%.

Підприємницькі ініціативи серед школярів, молоді, жінок, ветеранів, людей похилого віку (60-75 років) та осіб з інвалідністю повинні стати ключовими напрямками для реалізації підприємницького потенціалу, який сьогодні існує в суспільстві. Це питання має бути визначальним у стратегії розвитку [18].

Колаборативна економіка, яка є важливою складовою цифрової революції, відображає нові постіндустріальні реалії та є необхідною умовою для досягнення глобального лідерства в інформаційній епісі через інноваційно-технологічний розвиток.

Цифрова економіка розвивається дуже швидко: її темпи росту в 2,5 рази перевищують зростання глобального ВВП, і до 2035 року її обсяг може досягти 16 трлн доларів.

Україна повинна активно включатися в цифрову економіку, створюючи відповідне законодавство і підтримку для стартапів та інновацій в колаборативній економіці. Це сприятиме розвитку технологій і забезпечить необхідну правову основу для квантового стрибка в інноваціях, що повинно стати пріоритетом державної політики відповідно до стратегії для сталого розвитку МСП в цифровій Європі.

Цифрова економіка створює можливості для підприємців не лише через інновації, а й через пошук нових технологічних підходів до існуючих проблем, таких як зайнятість і самозайнятість. Ці платформи сприяють розвитку гнучкого цифрового ринку праці, який не обмежений географічними факторами, і який приваблює працівників нової формації. В Україні лише 3% офіційно зайнятих працюють через цифрові платформи, тоді як в ЄС цей показник сягає 10%, і кількість таких працівників постійно зростає.

Самозайняті особи, співпрацюючи з платформами, створюють середовище для розвитку малого бізнесу. ЄС вже ухвалив директиву для регулювання цієї діяльності, але в Україні досі немає законодавства, яке б стимулювало самозайнятість та співпрацю з цифровими платформами, що стримує розвиток підприємництва [18].

Для “детінізації” бізнесу та його переходу в офіційну економіку необхідно поліпшити регуляторне середовище, зменшити адміністративне навантаження та здешевити легальне підприємництво.

ЄС вже впровадив ряд ініціатив щодо дерегуляції та зниження адміністративного тиску на малий бізнес. Серед ключових підходів:

- м-тест – оцінка впливу регуляцій на малий бізнес шляхом обчислення вартості необхідних для виконання дій.
- "спочатку думай про мале" – застосування принципів субсидіарності та пропорційності при розробці політик для МСП.
- "лише один раз" – збирання інформації від громадян та бізнесу лише один раз.
- "цифрове за замовчуванням" – надання державних послуг у цифровому

форматі за замовчуванням.

- "політика другого шансу" – можливість швидкого відновлення бізнесу для чесних підприємців після банкрутства.
- "придатність для майбутнього" – регулярне оновлення законодавства для спрощення процедур для МСП.

Ці принципи повинні бути включені в стратегію розвитку підприємництва і реалізовані через операційний план [18].

Спрощена система оподаткування є незамінною для мікро- і малого бізнесу, і її відсутність у стратегії негативно впливає на довіру підприємців до держави. Однак, через її недоліки, зокрема у використанні середнім та великим бізнесом для ухилення від податків, система потребує оновлення та адаптації до європейських стандартів.

Збереження основних принципів системи є важливим, але її функціональність має розширюватись, включаючи не тільки податкову, а й інші сфери взаємодії з державою — регуляторні, фінансові, правові та організаційні аспекти. Країни ЄС чітко визначили пріоритет МСП і мають на меті створення найкращого середовища для бізнесу. Україна повинна слідувати цьому шляху, забезпечивши підтримку та стимулювання розвитку малого бізнесу [18].

У Європі розроблено "Акт про малий бізнес для Європи", який пропонує загальноєвропейські принципи підтримки МСП. Україна інтегрувала ці принципи у свої стратегії, включаючи гармонізацію з Угодою про асоціацію з ЄС. "Акт про малий бізнес для Європи" (Small Business Act for Europe, SBA) є рамковою політикою Європейського Союзу, розробленою для підтримки малого та середнього бізнесу як основного драйвера економічного зростання та зайнятості в ЄС. SBA ґрунтується на 10 ключових принципах, які спрямовані на полегшення діяльності МСП у різних аспектах. Ось основні з них:

1. Принцип "Think Small First": врахування потреб малих підприємств на всіх рівнях ухвалення рішень, щоб створити сприятливе регуляторне середовище для їхнього розвитку.

2. Сприяння підприємництву: підтримка культури підприємництва, особливо

серед молоді, шляхом освітніх ініціатив і спрощення процесу створення бізнесу.

3. Другий шанс для підприємців: зменшення перешкод для осіб, які зазнали невдачі в бізнесі, для повторної спроби.

4. Доступ до фінансування: розширення можливостей фінансування для МСП через банківські та інші фінансові установи.

5. Вихід на нові ринки та міжнародна торгівля: підтримка МСП у використанні можливостей Єдиного ринку та глобальних ринків.

6. Зменшення адміністративного навантаження: скорочення бюрократичних процедур і витрат для підприємств.

7. Стимулювання інновацій та адаптація до екологічних викликів: підтримка МСП у використанні екологічних можливостей через інноваційні рішення [20].

Розглянувши основні моделі та підходи до розвитку малого підприємництва в Україні та Європі, можна поділити їх на 3 категорії за напрямком діяльності, а саме економічні моделі, інноваційні моделі, механізм державної підтримки. У таблиці 1.2 запропоновано порівняння різних моделей за ключовими характеристиками, перевагами та недоліками.

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика моделей розвитку малого підприємництва

Моделі	Ключові характеристики	Переваги	Недоліки
Економічні моделі	<ul style="list-style-type: none"> - Орієнтованість на ринковий попит - Експортно-орієнтована стратегія - Спрощене оподаткування 	<ul style="list-style-type: none"> - Сприяють економічній конкуренції - Підтримують експорт - Швидкий розвиток у сприятливому середовищі 	<ul style="list-style-type: none"> - Низька адаптивність до інновацій - Ризик перенасичення ринку - Чутливість до глобальних криз
Інноваційні / цифрові моделі	<ul style="list-style-type: none"> - Використання новітніх технологій - Використання цифрових платформ - Автоматизація бізнес-процесів - Доступ до е-комерції 	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшує конкурентоспроможність - Підвищує ефективність ресурсів - Швидкий доступ до клієнтів - Зменшення витрат на операційні процеси - Збільшення охоплення ринків 	<ul style="list-style-type: none"> - Високі початкові витрати - Необхідність кваліфікованих кадрів - Довгострокова окупність інвестицій - Вразливість до кіберзагроз - Високі витрати на впровадження ІТ-рішень - Необхідність технічної експертизи

Продовження табл. 1.2

Інноваційні / цифрові моделі	<ul style="list-style-type: none"> - Використання новітніх технологій - Використання цифрових платформ - Автоматизація бізнес-процесів - Доступ до е-комерції 	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшує конкурентоспроможність - Підвищує ефективність ресурсів - Швидкий доступ до клієнтів - Зменшення витрат на операційні процеси - Збільшення охоплення ринків 	<ul style="list-style-type: none"> - Високі початкові витрати - Необхідність кваліфікованих кадрів - Довгострокова окупність інвестицій - Вразливість до кіберзагроз - Високі витрати на впровадження ІТ-рішень - Необхідність технічної експертизи
Державна підтримка	<ul style="list-style-type: none"> - Державні субсидії та гранти - Пільгові кредити - Освітні програми для підприємців - Європейські стандарти (SBA) - Інтеграція до єдиних ринків 	<ul style="list-style-type: none"> - Зниження фінансових ризиків - Стимулювання бізнесу на початкових етапах - Розвиток локальних економік - Спрощують вихід на міжнародні ринки 	<ul style="list-style-type: none"> - Ризик надмірної залежності від державної підтримки - Обмежений бюджет програм - Бюрократичні затримки - Висока вартість адаптації

Джерело: складено автором.

Отже, аналіз сучасних підходів та моделей розвитку малого підприємництва свідчить про їхню багатогранність та важливість у забезпеченні стійкого економічного зростання. Кожна модель має свої ключові характеристики, переваги та недоліки, що визначають доцільність її застосування в залежності від конкретних умов. Успішний розвиток малого підприємництва залежить від комплексного підходу, який включає адаптацію до ринкових умов, впровадження інновацій, використання цифрових технологій та підтримку через політичні й фінансові механізми. Таким чином, для створення сприятливих умов необхідно забезпечити гнучкість регуляторного середовища, доступність фінансування та стимулювання інновацій, зважаючи на специфіку та потреби кожного окремого бізнесу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан та макроекономічні умови розвитку малого підприємництва в Україні

Мале підприємництво відіграє ключову роль у розвитку економіки України, забезпечуючи створення нових робочих місць, підвищення рівня конкуренції та стимулювання інновацій. У сучасних умовах його розвиток визначається складним комплексом макроекономічних факторів, серед яких економічна нестабільність, вплив війни, обмежений доступ до фінансових ресурсів та нормативно-правові виклики. Разом з тим, малий бізнес демонструє високу адаптивність, сприяючи економічному відновленню країни та зростанню її конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Аналіз сучасного стану та впливу макроекономічного середовища є важливим для формування ефективної стратегії підтримки та розвитку малого підприємництва в Україні.

За даними ресурсу “Опендатабот”, станом на вересень 2024 року, в Україні зареєстровано більш ніж 2 млн фізичних осіб-підприємців (далі - ФОП).

У таблиці 2.1 та на рисунку 2.1 продемонстровано тенденції відкриття, закриття та загальної кількості активних ФОП в Україні протягом 2017-2024 років.

Кількість активних ФОП збільшувалася майже щорічно, з 1,77 млн у 2017 році до 2,12 млн у 2024 році. Це свідчить про стабільний інтерес до підприємництва, навіть попри кризові періоди. Найбільше зростання зафіксовано у 2023–2024 роках, що пов'язано зі стабілізацією економічної активності після COVID-19 і воєнних потрясінь. Найбільший сплеск реєстрацій припав на 2021 рік (315 тисяч нових ФОП), що пов'язано зі спрощенням реєстрації та відновленням економіки після пандемії. У 2022 році, в умовах повномасштабної війни, кількість відкритих ФОП впала до 132 тисяч — найнижчого показника за аналізований період.

Таблиця 2.1

Реєстрація та закриття ФОПів в Україні

Рік	Відкрито ФОП	Закрито ФОП	Активні ФОП на кінець року
2017	243957	-400143	1773924
2018	274966	-184265	1854261
2019	243444	-204886	1887753
2020	235618	-165665	1911921
2021	315119	-230731	1996309
2022	132666	-142858	1986117
2023	193521	-127312	2052326
2024	193192	-120154	2125364

Джерело: складено автором за даними джерел [21], [22]

Найбільший відтік підприємців спостерігався у 2017 році (400 тисяч закритих ФОП). Це було наслідком посилення податкового контролю та вимог щодо звітності. У 2023–2024 роках закриття ФОП зменшилось до 127–120 тисяч, що свідчить про кращу адаптацію підприємців до складних умов.

У 2022 році, незважаючи на війну, кількість активних ФОП зменшилася лише на 1% порівняно з 2021 роком. Це демонструє стійкість малого бізнесу. У 2023–2024 роках темпи відкриття нових ФОП знову зростають, перевищуючи рівень закриттів.

Кількість ФОП збільшується в середньому на 7 тисяч щомісяця: відкривається близько 20 тисяч, а закривається близько 13 тисяч.

В 2016 році ми спостерігали за закриттям «сплячих ФОП», але зараз Україна майже повернулася до пікового показнику по кількості підприємців. На даний момент в Україні зареєстровано 2 125 364 ФОП.

Український малий бізнес демонструє високу адаптивність навіть у періоди криз. Динаміка відкриттів і закриттів свідчить про залежність підприємництва від економічної та соціально-політичної стабільності. Сталість зростання кількості активних ФОП вказує на перспективи розвитку підприємницького середовища.

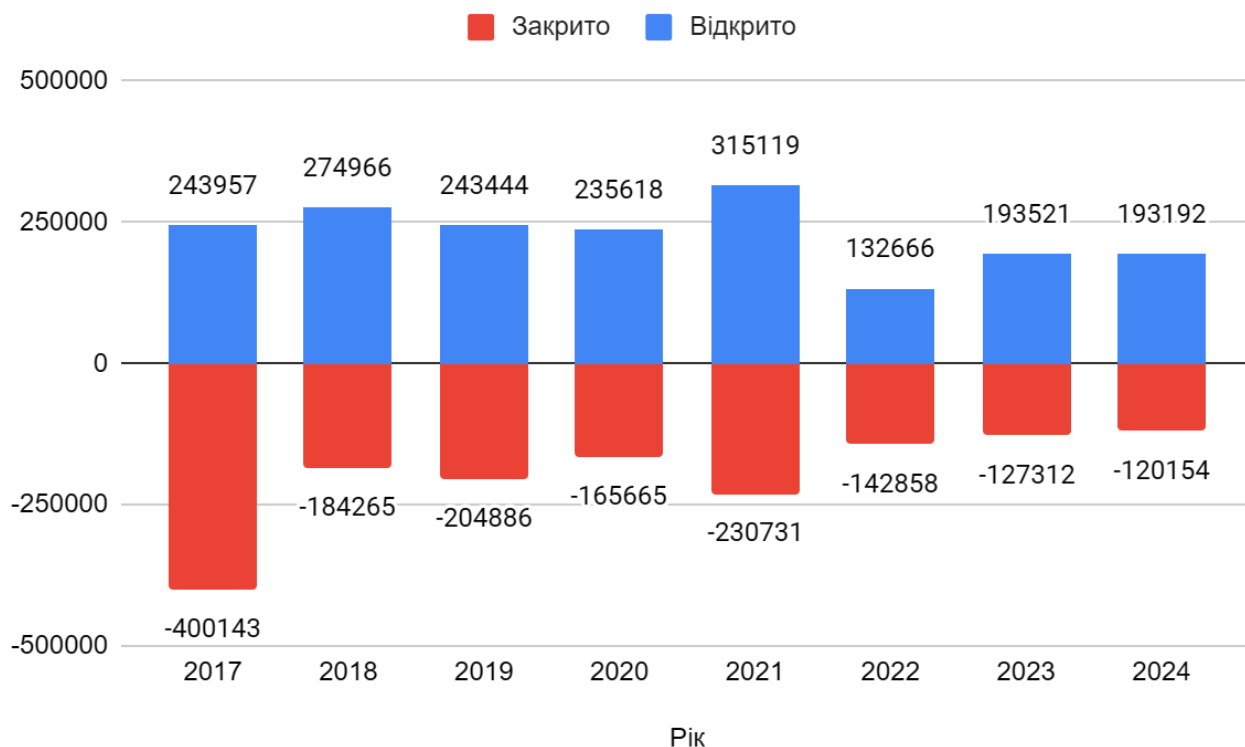

Рис. 2.1 Динаміка реєстрації та закриття ФОПів в Україні

Джерело: складено автором за даними джерел [21], [22]

За даними Опендатабот, у 2024 році найбільше нових ФОП було зареєстровано в Києві — 26 303, що становить 13,6% від загальної кількості. Значна бізнес-активність також спостерігається у Дніпропетровській області (18 025 реєстрацій), Львівській (14 459), Київській (14 428) та Харківській (12 954). Водночас найбільший приріст реєстрацій порівняно з попереднім роком зафіксовано у Запорізькій області (+11%), Кіровоградській (+10%) та Чернігівській (+9,6%). Проте у Луганській області кількість нових ФОП зменшилася на 14,7%, а в Івано-Франківській — на 8%. Попри високі показники загальної кількості реєстрацій на Харківщині, у цьому регіоні відбулося скорочення на 6% порівняно з минулим роком (Додаток А) [22].

Щодо видів діяльності, найбільше нових ФОП створюється у сфері торгівлі — третина від загальної кількості. Сектор інформаційних технологій приваблює 7,6% нових підприємців, а третю позицію займає надання індивідуальних послуг (7% від загальної кількості). Протягом року спостерігалися зміни у популярності

напрямів: у 2023 році серед лідерів були кафе та ресторани, в 2024 році їх витіснили інформаційні послуги (рис. 2.2) [22].

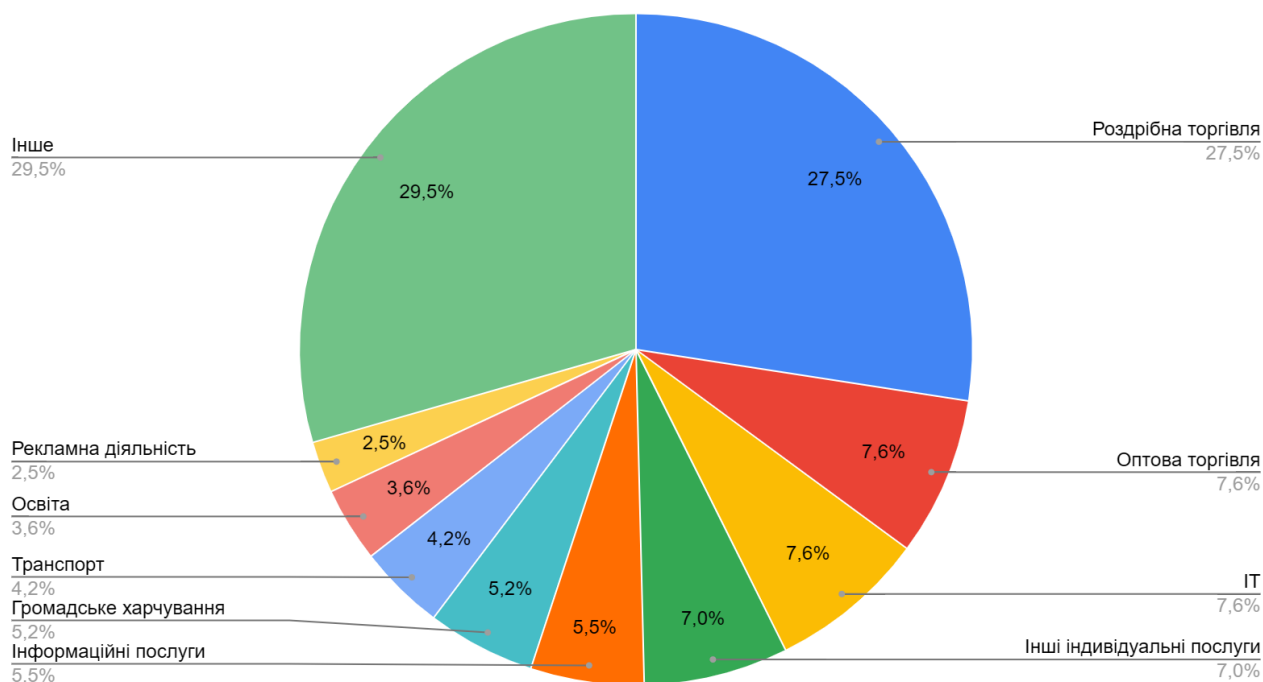

Рис. 2.2 Сфери діяльності ФОПів, відкритих у 2024 році

Джерело: складено автором за даними джерела [22]

Мале підприємництво — це широка категорія бізнес-активності, яка включає в себе різні форми організації підприємств. Цей сектор економіки охоплює суб'єкти господарювання, які мають невеликий штат працівників, обмежений обсяг доходу та функціонують на локальному або регіональному рівні. Окрім ФОП, до малих підприємств належать Товариства з обмеженою відповідальністю (далі - ТОВ), що є однією з найпоширеніших форм для малого бізнесу. Вона дозволяє кільком засновникам об'єднувати свої ресурси для ведення бізнесу, при цьому їхня відповідальність обмежена часткою в статутному капіталі.

Малі підприємства залишаються основою бізнес-середовища України, навіть у кризові періоди, про що свідчить витяг з даних Державної служби статистики України, зображений у таблиці 2.2 та на рисунку 2.3.

Таблиця 2.2

Кількість зареєстрованих в Україні суб'єктів малого підприємництва

Рік	Суб'єкти малого підприємництва	
	одиниць	у % до загальної кількості суб'єктів господарювання
2010	2161999	99,0
2011	1679902	98,7
2012	1578878	98,7
2013	1702201	98,9
2014	1915046	99,1
2015	1958385	99,2
2016	1850034	99,2
2017	1789406	99,1
2018	1822671	99,1
2019	1922978	99,1
2020	1955119	99,1
2021	1937827	99,1
2022	1716977	99,1
2023	1898385	99,2

Джерело: складено автором за даними джерела [23]

У 2010 році зафіксовано 2,16 млн малих підприємств, після чого їхня кількість почала зменшуватись і досягла найнижчої позначки у 1,58 млн у 2012 році. У 2014 році спостерігався помітний приріст до 1,91 млн, що було пов'язано з адаптацією до нових економічних умов після початку політичної та економічної кризи 2013–2014 років. Найнижчий показник за останнє десятиліття був у 2022 році — 1,72 млн, що пов'язано з економічним спадом через війну. У 2023 році кількість малих підприємств зросла до 1,89 млн, що свідчить про поступове відновлення бізнес-активності.

Протягом усіх років частка малих підприємств залишалася стабільно високою, коливаючись у межах 98,7–99,2%, що свідчить про домінування малих підприємств серед інших суб'єктів господарювання.

Скорочення кількості малих підприємств у 2011–2013 роках можна пов'язати із запровадженням більш жорсткого регулювання та економічною нестабільністю.

Зростання у 2014 році відображає активність у кризових умовах, коли малі підприємства швидко адаптувалися до нових викликів. Падіння у 2022 році викликане воєнними діями, однак у 2023 році відбулося часткове відновлення.

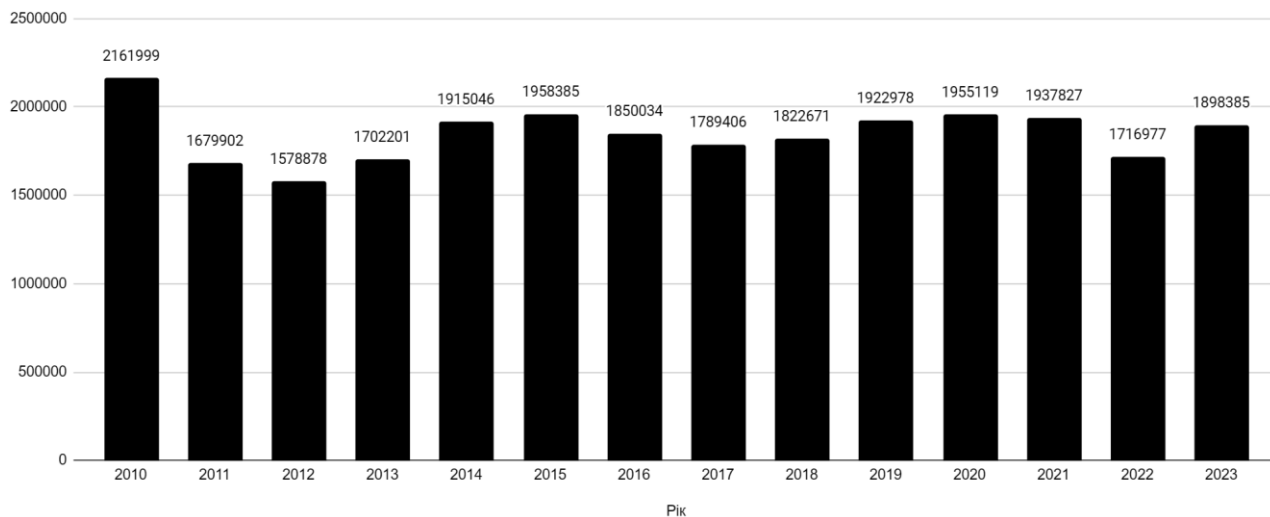

Рис. 2.3 Кількість зареєстрованих в Україні суб'єктів малого підприємництва

Джерело: складено автором за даними джерела [23]

Advanter Group, спільно з Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проєктом Дія.Бізнес, а також за підтримки Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Міністерства цифрової трансформації та Коаліції бізнес-спільнот за модернізацію України, провели дослідження, спрямоване на аналіз поточного стану та потреб МСП в умовах повномасштабної війни. Опитування тривало з 20 по 31 серпня 2024 року, у ньому взяли участь 544 керівники та власники підприємств МСП.

За результатами дослідження Індекс активності бізнесу знизився порівняно з травнем 2024 року і зараз становить 39,9 балів зі 100 можливих. У виробничих компаній очікування дещо кращі, ніж у невиробничих: показник UBI (Ukrainian Business Index, що відображає ділову активність, здатність бізнесу збільшувати обсяги товарообігу та створювати нові робочі місця) для них дорівнює 41,9. Зниження індексу пов'язане з невеликим скороченням кількості замовлень, що надходять від клієнтів. У відповідь на це компанії зменшили обсяги виробництва.

При цьому рівень товарних запасів і чисельність працівників залишаються стабільними (Додаток Б). Значення нижче 50 свідчить про песимістичні прогнози підприємців щодо майбутнього розвитку [24].

Щодо стану функціонування малих підприємств, за результатами опитування, лише 2,8% підприємств повністю припинили свою діяльність, що є покращенням у порівнянні з травнем 2024 року, коли цей показник становив 4,2%. Водночас 22,6% компаній відзначили зростання за перші вісім місяців 2024 року у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Також збільшилася частка підприємств, які демонструють значне зростання обсягів виробництва. У серпні таких компаній було 5,1%, тоді як у травні – лише 2,8%. У середньому обсяги робіт у 2024 році досягли 91,8% від рівня минулого року. При цьому 48,5% підприємств заявили про зменшення обсягів робіт. Очікування на майбутнє залишаються суперечливими: 5,5% компаній прогнозують, що до кінця 2024 року можуть повністю припинити діяльність (Додаток В) [24].

Щодо макроекономічного середовища, у якому функціонує малий бізнес в Україні, він демонструє змішані тенденції. За другий квартал 2024 року, ВВП країни зріс на 3,7%, що свідчить про часткове відновлення економічної активності. Однак ділові очікування залишаються неоднорідними: у секторах торгівлі та промисловості спостерігається оптимістичні прогнози, тоді як у будівництві та сфері послуг очікування погіршилися.

Інфляція у жовтні прискорила до 8,6%, а облікова ставка НБУ у грудні 2024 року підвищилась до 13,5%. Незважаючи на зростання цін, Національний банк прогнозує зниження інфляції до 6% у 2025 році завдяки стабілізації енергетичних витрат і покращенню логістики, що створює передумови для зменшення тиску на малий бізнес.

Міжнародний Валютний Фонд (далі - МВФ) схвалив новий транш у розмірі 1,1 млрд доларів США, підвищивши загальний обсяг фінансування до 8,7 млрд доларів. Зменшення процентних виплат за кредитами дозволить Україні заощадити до 700 млн доларів упродовж наступних п'яти років, що допоможе зменшити дефіцит бюджету, оцінюваний на рівні 23% ВВП.

Ці фактори формують умови для малого підприємництва, яке сподівається на помірне зростання інфляції та стабільність обмінного курсу. Згідно з Індексом ділових очікувань (далі - ІДО), показник у жовтні 2024 року зріс до 100,6% порівняно з 99,5% у другому кварталі 2024 року, що свідчить про обережний оптимізм у бізнес-середовищі [25].

Дослідження «Індекс інвестиційної привабливості України», проведене Європейською Бізнес Асоціацією та NEQSOL Holding показало, що 70% компаній, які вже працюють в Україні, планують продовжувати інвестувати, навіть з урахуванням воєнних ризиків. Це суттєве покращення порівняно з минулим роком (57%). Проте лише 17% вважають, що Україна є вигідною для нових інвесторів (Додаток Г) [27].

Інтегральний показник інвестиційного клімату зріс до 2,49 бала з 5 можливих. Основними викликами залишаються російська агресія, корупція, слабка судова система та атаки на енергетичну інфраструктуру. Проте статус кандидата України на вступ до ЄС додає впевненості у довгострокових перспективах розвитку малого бізнесу [26].

Отже, сучасний стан малого підприємництва в Україні відображає змішаний вплив макроекономічних факторів. Зростання ВВП і відновлення активності створюють позитивний фон для розвитку малого бізнесу, хоча темпи відновлення залишаються нерівномірними у різних секторах.

Інфляція та стабільність гривні формують основні виклики для фінансової стійкості підприємств.

Міжнародна фінансова підтримка, зокрема через програми МВФ, допомагає Україні підтримувати економічну стабільність і створює передумови для полегшення податкового та фінансового навантаження на підприємства.

Загалом, сучасний стан малого підприємництва характеризується стабілізацією на фоні складних умов, де ключовими драйверами зростання є міжнародна підтримка, внутрішній оптимізм бізнесу та довгострокові перспективи економічних реформ.

2.2. Аналіз фактичного стану малого підприємництва на базі дослідження ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ”

Для проведення аналізу фактичного стану малого підприємництва в Україні базою дослідження було обрано ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ” (Itravel).

Itravel – це туристичний оператор, який займається організацією подорожей, турів та пропонує різноманітні туристичні послуги. Ця компанія спеціалізується на розробці пакетних та екскурсійних турів, включаючи авіаперельоти, проживання, трансфери та екскурсійні програми.

ТОВ "АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ" (код ЄДРПОУ 38300437) — це туристичний оператор, зареєстрований 3 серпня 2012 року. Компанія спеціалізується на діяльності туристичних операторів (КВЕД 79.12).

Юридична адреса: м. Дніпро, вул. Фабрично-Заводська, буд. 20, кв. 121. Керівником підприємства є Плясов Микита Сергійович [28].

Компанія отримала ліцензію на зайняття туроператорською діяльністю 27 липня 2013 року [32].

ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ” займає високе місце на ринку туристичних послуг в Україні. Завдяки стратегії диференціації та індивідуальному підходу до клієнтів компанія змогла сформувати стабільну клієнтську базу. У 2024 році спостерігалось зростання кількості клієнтів на 15% у порівнянні з попереднім роком, що свідчить про ефективність маркетингової стратегії.

ТОВ "АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ" використовує спрощену систему оподаткування. Для ТОВ можлива лише третя група спрощеної системи.

Для можливості використання спрощеної системи оподаткування річний дохід підприємства не повинен перевищувати 8 285 700 гривень. Ставка податку – 5% від доходу (або 3% + ПДВ), тобто є фіксованою ставкою від доходу. ТОВ може мати необмежену кількість найманих працівників.

Спрощена система значно спрощує процес обліку та звітності. За загальними правилами, юридична особа на єдиному податку (далі - ЄП) 3 група оподатковує свої доходи наступним чином:

- ТОВ без ПДВ - 5% від доходу,
- ТОВ з ПДВ - 3% від доходу + ПДВ.

ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ” не є платником ПДВ, відповідно сплачує 5% від доходу.

ТОВ 3 групи також сплачує ЄП щокварталу.

Правильне ведення обліку та своєчасне подання звітності - це запорука успішної роботи, без яких юридична особа на ЄП 3 групи не може обійтись. ТОВ, які працюють на ЄП 3 групи, подають лише один вид звітності, а саме "Декларація платника єдиного податку", яка подається щокварталу протягом 40-ка календарних днів після закінчення кварталу. У декларації відображаються доходи за звітний період та сума ЄП до сплати. Декларацію можна подати в електронному вигляді через електронний кабінет платника податків або в паперовому вигляді до податкової інспекції за місцем реєстрації ТОВ. Єдиний податок сплачується протягом 10 календарних днів після граничного строку подання декларації [33].

На рисунку 2.4, проаналізувавши податкові декларації ТОВ за останні 3 роки, бачимо, що підприємство демонструє стабільне зростання доходів щороку, причому темпи зростання значно прискорилися у 2024 році. Сума сплаченого податку відповідає законодавству, що свідчить про правильність ведення обліку.

Якщо темпи зростання доходів залишаться стабільними, наступного року дохід може перевищити 10 млн грн. Це означає, що підприємству потрібно буде обрати іншу систему оподаткування.

Для візуалізації фінансового стану ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ”, у Додатку Д наведено скорочений баланс за період 2021-2024 років, а у Додатку Е наведено Звіт про фінансові результати за 2021-2023 роки та 9 місяців 2024 року.

В умовах війни в Україні ці показники заслуговують на особливу увагу, оскільки вони відображають фінансову стабільність та адаптацію до складних економічних умов.

Рис. 2.4 Сума доходу ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ», що оподатковується за ставкою та сума ЄП, що розраховується за ставкою 5%
Джерело: складено автором за даними податкових декларацій ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ»

На рис. 2.5 та 2.6 продемонстровано динаміку активів та пасивів ТОВ «Агенція Ай Тревел» протягом 2021–2024 років.

Динаміка балансу ТОВ «Агенція Ай Тревел» демонструє стабільне покращення фінансового стану підприємства протягом 2021–2024 років, що особливо помітно з 2022 року, коли компанія почала активно зростати та розвиватися, попри складні економічні умови, спричинені війною в Україні.

Аналіз активів показує, що необоротні активи зросли з 7200,3 тис. грн у 2021 році до 10962 тис. грн у 2024 році. У 2022 році спостерігалось зростання до 8009,85 тис. грн, однак у 2023 році відбулося зниження до 7500 тис. грн. Це свідчить про частковий продаж чи списання основних засобів у цей період, можливо, через потребу в коштах або зменшення виробничих потужностей. У 2024 році підприємство суттєво збільшило основні засоби, що відображено у зростанні первісної вартості до 10791,8 тис. грн. Знос у 2021–2024 роках зростав

нерівномірно, але залишався на низькому рівні, що свідчить про підтримання основних засобів у доброму стані.

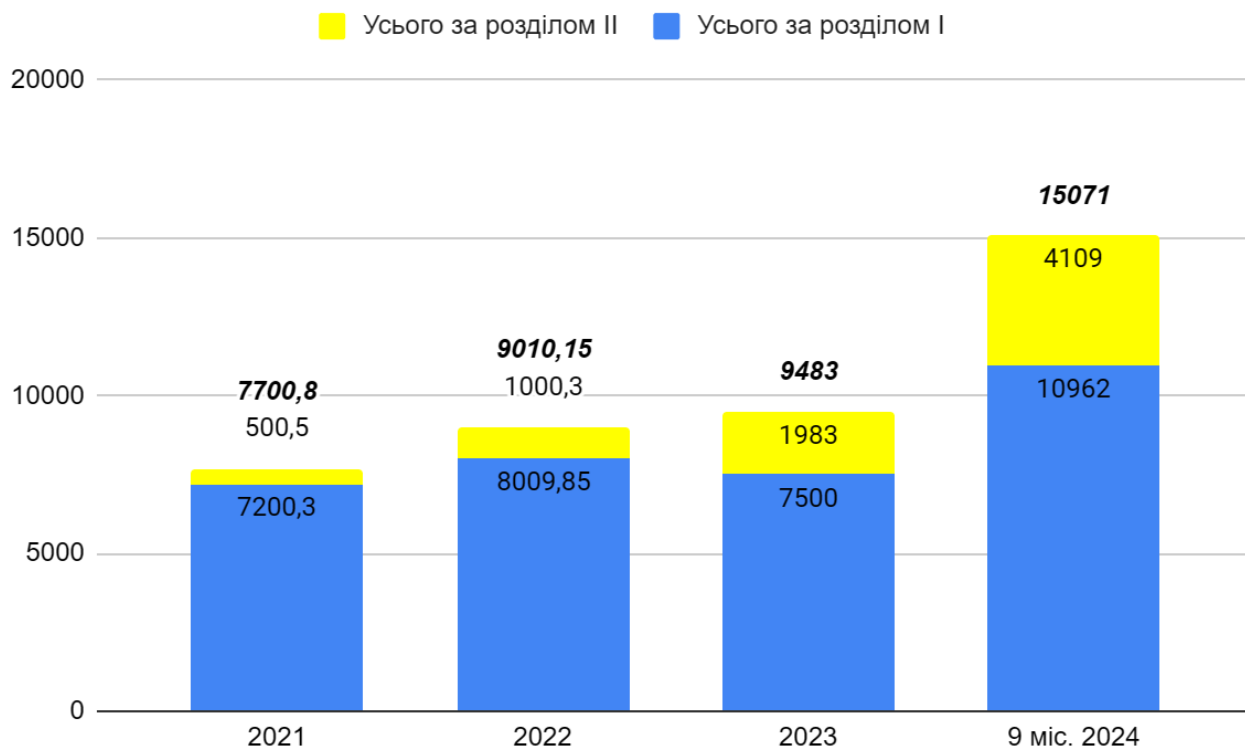
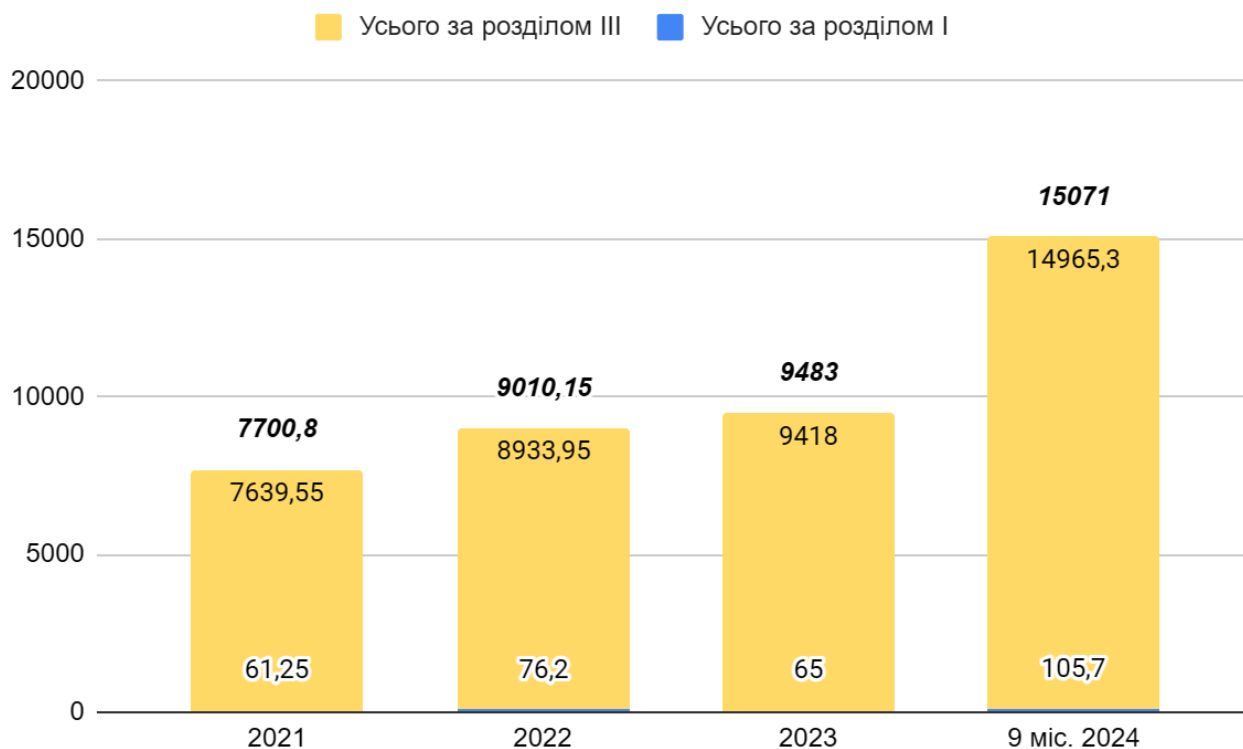

Рис. 2.5 Динаміка необоротних та оборотних активів ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ”, тис. грн.

Джерело: складено автором

Оборотні активи також демонструють позитивну динаміку. Гроші та їх еквіваленти зросли з 500,5 тис. грн у 2021 році до 1983 тис. грн у 2023 році та досягли 4109 тис. грн у 2024 році. Така динаміка свідчить про зміцнення фінансової гнучкості підприємства, що особливо важливо в умовах нестабільності. Загальна вартість активів у 2024 році склала 15071 тис. грн, що майже вдвічі перевищує показник 2021 року (7700,8 тис. грн), демонструючи стійкий розвиток підприємства.

**Рис. 2.6 Динаміка власного капіталу та поточних зобов'язань ТОВ
“АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ”, тис. грн.**

Джерело: складено автором

У структурі пасивів ключове місце займають поточні зобов'язання, які значно зросли з 7639,55 тис. грн у 2021 році до 14965,3 тис. грн у 2024 році. Зростання було рівномірним: у 2022 році сума досягла 8933,95 тис. грн, а в 2023 році – 9418 тис. грн. Для туристичних операторів велика частка поточних зобов'язань зазвичай складається з авансів від клієнтів чи турагентів за майбутні тури. Це специфіка туристичної галузі, де кошти отримуються заздалегідь, а зобов'язання виконуються в майбутньому, коли тур відбудеться. Така структура є типовою для бізнес-моделей туристичних операторів, де гроші надходять авансом, а витрати на організацію турів (оплата готелів, транспорту, екскурсій) покриваються поступово.

Це також пояснює зростання оборотних активів (зокрема, грошових коштів), оскільки значна частина отриманих авансів знаходиться на балансі до моменту виконання зобов'язань за турами. Таким чином, зростання поточних зобов'язань

свідчить про збільшення обсягів продажів турів, а не про залежність від кредитування.

Власний капітал підприємства демонструє повільне зростання. У 2021 році власний капітал становив 61,25 тис. грн, у 2022 році зріс до 76,2 тис. грн, але у 2023 році знизився до 65 тис. грн. У 2024 році капітал досяг 105,7 тис. грн, що є позитивним сигналом. Збільшення нерозподіленого прибутку до 85,7 тис. грн свідчить про поступове покращення фінансових результатів.

Особливо важливо підкреслити, що починаючи з 2022 року, попри виклики воєнного стану, компанія змогла адаптуватися до нових умов, переорієнтуватися на змінені потреби клієнтів та знайти можливості для розвитку. Туристична галузь, яка зазнала значних втрат, стала символом стійкості малого бізнесу в Україні, і приклад ТОВ «Агенція Ай Тревел» доводить, що навіть у складних умовах можна досягати зростання через інноваційність, адаптивність та ефективне управління ресурсами.

Таким чином, динаміка балансу свідчить про впевнене зростання компанії, зумовлене стратегічними інвестиціями, оптимізацією операційної діяльності та відповіддю на виклики, пов'язані з воєнними подіями. Це підкреслює важливу роль малого підприємництва у відновленні економіки України, навіть в умовах нестабільності.

Аналізуючи звіт про фінансові результати ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ» за 2021-2023 роки та 9 місяців 2024 року, можна відзначити позитивну динаміку показників.

Фінансові результати ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ» за 2021–2024 роки демонструють послідовний розвиток компанії, який стає дедалі помітнішим з 2022 року. Аналіз чотирьох років дозволяє виявити динаміку змін кожного ключового показника, що є важливим для оцінки стійкості та ефективності бізнесу в умовах війни в Україні.

Чистий дохід від реалізації продукції зріс з 1998,5 тис. грн у 2021 році до 7763,1 тис. грн у 2024 році, що свідчить про постійне розширення діяльності. У 2022 році цей показник збільшився на 28%, досягнувши 2558,5 тис. грн. Це можна

пояснити адаптацією до нових умов, переорієнтацією на виїзний туризм і швидким реагуванням на зміни у попиті на тур. продукти. У 2023 році дохід зріс майже вдвічі порівняно з попереднім роком — до 4483,9 тис. грн, що демонструє ефективність управлінських рішень. У 2024 році компанія досягла нового максимуму в 7763,1 тис. грн, що вказує на закріплення позитивних тенденцій та стрімкий розвиток малого підприємства.

Фінансовий результат до оподаткування демонструє, що компанія забезпечувала стабільний прибуток упродовж чотирьох років, що свідчить про ефективне управління витратами та зростання рентабельності.

Особливо важливим є показник чистого прибутку, який також демонструє стабільну позитивну динаміку. У 2021 році він складав 452,5 тис. грн, у 2022 році трохи зменшився до 402,4 тис. грн через різкий зріст витрат, але у 2023 році зріс до 856,1 тис. грн, а у 2024 році досягнув 1791,5 тис. грн. Це свідчить про те, що компанія не лише змогла подолати труднощі перших років війни, а й заклала основи для довгострокового зростання.

Важливою частиною аналізу є сплата єдиного податку, яка збільшилася з 99,9 тис. грн у 2021 році до 388,2 тис. грн у 2024 році. Це відображає зростання масштабів діяльності та фінансової прозорості компанії.

Загалом фінансові результати ТОВ «Агенція Ай Тревел» за 2021–2024 роки демонструють стійкість і адаптивність малого бізнесу в умовах війни. З 2022 року компанія активно розвивається, збільшуючи обсяги продажів і покращуючи ефективність. Це є свідченням того, що навіть у складних умовах малий бізнес може залишатися рушієм економічного розвитку, створюючи робочі місця, забезпечуючи послуги та сприяючи економічній стабільності України.

Загалом фінансова звітність ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ» свідчить про значне розширення обсягів діяльності, ефективне управління витратами та стабільне зростання прибутковості. Це створює міцну основу для подальшого розвитку компанії.

Фінансові показники ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ» за 2024 рік, у порівнянні з попереднім роком демонструють позитивні результати, які можна розглядати у

ширшому контексті розвитку малого підприємництва в Україні під час війни. Незважаючи на складні економічні умови, такі як скорочення ринків збуту, логістичні проблеми, енергетичні ризики та загрози безпеці, компанії спроможні значно збільшити доходи, утримуючи контроль над витратами. Це свідчить про адаптацію бізнесу до нових викликів та пошук ефективних рішень для роботи в кризових умовах.

Одним із ключових факторів такого успіху є здатність малого бізнесу швидко реагувати на зміни. Підприємства малого сектору, на відміну від великих корпорацій, можуть оперативно змінювати напрями діяльності, шукати нові ринки та впроваджувати інновації. Зростання доходів ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ” свідчить про розширення спектра послуг, залучення нових клієнтів та вихід на закордонні ринки.

Проте, збільшення витрат, особливо операційних, також вказує на виклики, з якими стикаються малі підприємства. Війна створила значний фінансовий тиск, включаючи подорожчання собівартості послуг, збільшення витрат на енергоресурси та труднощі з кадрами. Для малих підприємств це може означати необхідність пошуку додаткового фінансування, співпраці з державними програмами підтримки або оптимізації бізнес-процесів.

Аналіз ситуації у ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ” свідчить про те, що навіть у період війни мале підприємництво може не лише виживати, а й розвиватися. Воно є опорою економіки, забезпечуючи зайнятість населення та сприяючи стабільності. Цей кейс підкреслює важливість підтримки малого бізнесу як з боку держави, так і міжнародних партнерів. Інвестиції у відновлення економіки, адаптацію інфраструктури та стимулювання підприємництва є ключем до подолання кризових явищ та сталого розвитку України навіть у найскладніших умовах.

2.3. Проблеми та фактори, що стримують розвиток малого підприємництва в Україні

Малий бізнес є важливим елементом економіки України, але його розвиток стикається з численними проблемами.

ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» (ІЕД) провів опитування серед керівників підприємств, бізнес-асоціацій, влади та органів місцевого самоврядування. За результатами дослідження, перешкоджають розвитку малого бізнесу в Україні наступні фактори:

- Низький попит на товари та послуги, що спричиняє недостатню кількість замовлень.
- Скасування податкових пільг для спрощеної системи оподаткування.
- Брак ресурсів для інвестицій та капіталовкладень.
- Висока вартість кредитів та обмежений доступ до фінансування.
- Нові вимоги до бухгалтерської звітності.
- Потреба у впровадженні товарного та складського обліку.
- Прогнозоване зростання собівартості продукції або зниження її якості.
- Низький рівень захисту прав власності.
- Необхідність отримання додаткової інформації про ринок [29].

За результатами дослідження Advanter Group, спільно з Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проектом Дія.Бізнес, а також за підтримки Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Міністерства цифрової трансформації та Коаліції бізнес-спільнот за модернізацію України, малий бізнес має три основні проблеми: непередбачуваність ситуації в країні (54,6%), непередбачувані дії держави (53,9%) та дефіцит кваліфікованої робочої сили (52,4%). Трохи менш гострими, але також важливими викликами залишаються низький платоспроможний попит (44,9%) та нестача капіталу (31,4%).

Особливо тривожна ситуація спостерігається у сфері трудових ресурсів. Частка респондентів, які зазначають цю проблему, зросла з 43,2% у травні до 52,4%

у серпні 2024 року (Додаток З та Додаток К) [24].

Щодо проблем у взаємовідносинах з органами влади, блокування податкових накладних стало проблемою для 28,3% підприємств. Серед інших ключових викликів – складнощі з бронюванням основного персоналу (18%) та зловживання регуляторними повноваженнями з боку представників влади (15,8%) (Додаток Л).

Зазначимо, що 48% опитаних повідомили про тиск на їхні компанії з боку правоохоронних та регуляторних органів. Більшість (дві третини) зазначили, що рівень та інтенсивність тиску залишаються незмінними, тоді як 28,1% відзначили погіршення ситуації (Додаток М) [24].

Згідно з даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, у «Місячному економічному моніторингу України» зазначено, що українська економіка продовжує пристосовуватися до нових умов. Однак темпи зростання ВВП уповільнюються: у жовтні цей показник склав 1,1%, тоді як у вересні було зафіксовано 4,0% (рис 2.7). Для бізнесу це сигнал про зниження динаміки економічного зростання.

Гривня залишається стабільною, а облікова ставка в 13,5% слугує орієнтиром для планування витрат на кредити та інвестиції. У цих умовах бізнесу варто приймати обережні, але стратегічно важливі рішення з урахуванням інфляційних ризиків і можливих змін економічної ситуації [30].

Згідно з дослідженням Info Sapiens, опублікованим у листопаді 2024 року, Індекс споживчих настроїв (далі - ІСН) в Україні за жовтень 2024 року знизився на 3,8 пунктів і становить 68,8.

Аналітики Info Sapiens зазначають, що головною причиною падіння ІСН стало погіршення економічних очікувань, особливо прогнозів щодо економічного розвитку у найближчий рік. Водночас поточне становище населення залишається відносно стабільним, хоча високий рівень інфляційних і девальваційних очікувань зберігається (рис. 2.8) [31].

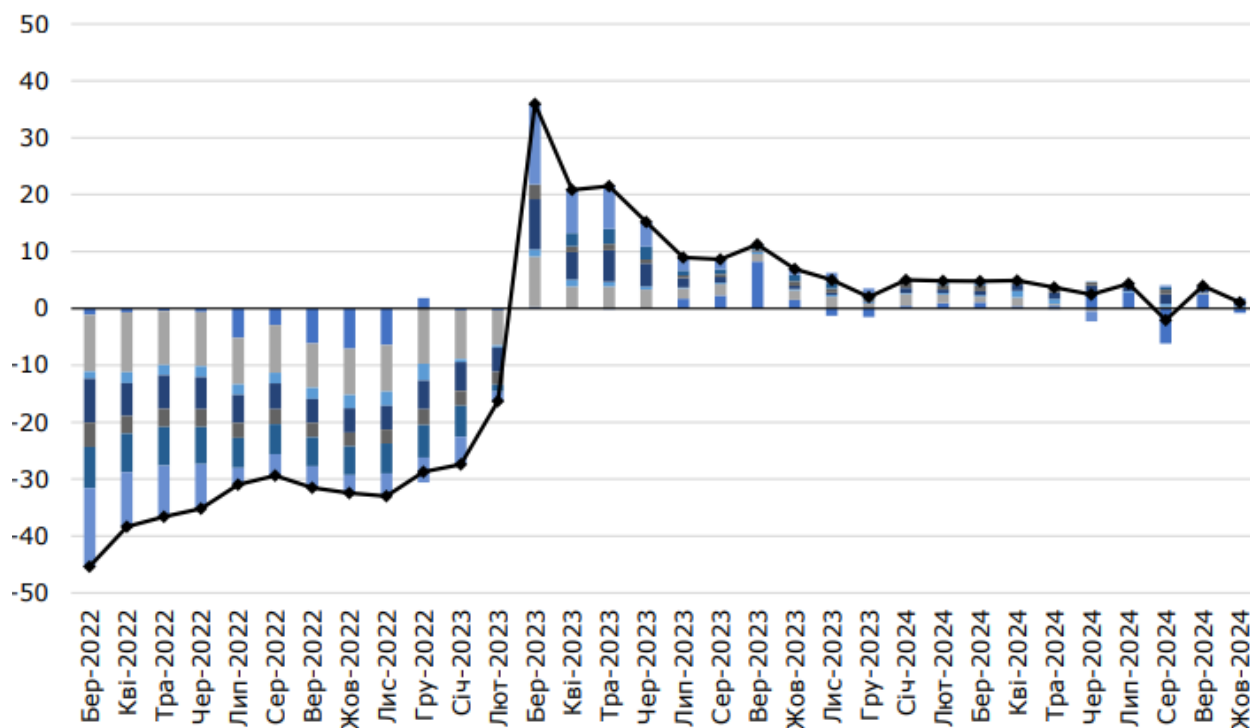

Рис. 2.7 Динаміка реального ВВП України за період березень 2022 року - жовтень 2024 року

Джерело: [30]

Місяць рік	Основні 0-200, 200 – всі оцінюють позитивно			Додаткові 0-200, 200 – всі оцінюють негативно		
	Індекс споживчих настроїв (ІСН)	Індекс поточного становища (ІПС)	Індекс економічних очікувань (ІЕО)	Індекс очікувань динаміки безробіття (ІОДБ)	Індекс інфляційних очікувань (ІІО)	Індекс девальваційних очікувань (ІДО)
10 ⁹ 24	▼68,8	54,3	▼78,5	▲127,5	190,7	172,4
09 ⁹ 24	72,6	55,9	83,8	120,6	187,7	169,7
10 ⁹ 23	79,9	55,4	96,3	123,8	185,8	158,6

▲ ▼ — статистично значущі зміни порівняно до попереднього місяця

Рис. 2.8 Динаміка Індексу споживчих настроїв в Україні.

Джерело: [31]

З 2014 року в Україні активно розвивається ринкова економіка, що сприяло бурхливому зростанню підприємництва. Роль малого бізнесу постійно зростає, про що свідчать такі показники, як частка обороту, рівень зайнятості та середній обсяг продажів. Основними драйверами цього зростання стали стрімкий розвиток ІТ-

сфери та сфери послуг. Відкриття ринку землі також дало поштовх до збільшення кількості МП у сільському господарстві, яке до цього вже демонструвало динамічний розвиток.

Кількість активних підприємств на душу населення, включаючи підприємців без статусу юридичної особи, становить понад 45 на 1000 жителів. Водночас лише 15% підприємств мають статус юридичних осіб, тоді як типовий рівень цього показника складає 20–25%.

На додатку Н зображено основні етапи життєвого циклу підприємств. Середній життєвий цикл підприємств залишається коротким: близько 70% із них не переживають перший рік діяльності. На стартовому етапі їхня доля значною мірою залежить від фінансових можливостей засновників, партнерів та спонсорів. Хоча 56% корпоративних кредитів спрямовані на МП, на початкових етапах бізнесу вони доступні лише обмеженому колу підприємств.

Подальший розвиток бізнесу також ускладнюється через високі витрати та нестабільний дохід. Із малих підприємств, що переживають перший етап, лише 50–70% успішно проходять стадію зростання. Відсотки по кредитах залишаються занадто високими, а програми пільгового кредитування є малодоступними. Наприклад, у 2020 році лише 2500 підприємств скористалися програмою «Доступні кредити 5-7-9%», хоча потенційно таких підприємств було понад 1 мільйон [44].

Лише 15–21% новостворених МП досягають стадії зрілості, коли вони стають фінансово стабільними й здатними залучати зовнішнє фінансування. Тривалість цього етапу залежить від багатьох чинників, таких як ефективність управління, ринкова конкуренція та стабільність пропозиції робочої сили.

Перехід МСП у великий бізнес залишається рідкістю через відсутність програм підтримки на ранніх етапах, низьку привабливість для іноземних інвесторів і недостатній рівень зрілості управлінських практик.

Незважаючи на ці виклики, розвиток МСП значно впливає на трансформацію економіки України. Особливо помітний стрімкий розвиток ІТ-галузі, що проявляється як у збільшенні частки експорту, так і у внеску до ВВП [44].

Отже, малий бізнес в Україні стикається з численними викликами, які суттєво

обмежують його розвиток та впливають на економічне зростання країни. Уповільнення темпів зростання ВВП свідчить про зниження динаміки економіки. Падіння Індексу споживчих настроїв, яке відображає зниження купівельної спроможності населення, також негативно впливає на можливості бізнесу розвиватися. Низький попит на товари та послуги залишається однією з основних перешкод для підприємців.

Фінансові проблеми, зокрема висока вартість кредитів, обмежений доступ до фінансування та нестача капіталу, створюють значні труднощі для малого бізнесу. Навіть за умов стабільності гривні та облікової ставки в 13,5%, інфляційні ризики та економічна невизначеність стримують підприємців від активних інвестицій. Водночас державна політика та регуляторні бар'єри, включаючи скасування податкових пільг, блокування податкових накладних і зловживання владними повноваженнями, створюють додатковий тиск на бізнес.

Ситуація на ринку праці також викликає серйозне занепокоєння. Дефіцит кваліфікованої робочої сили, що за останні місяці лише зріс, це ускладнює функціонування підприємств і знижує їх конкурентоспроможність. Впровадження нових вимог до бухгалтерської звітності та складського обліку, поряд із необхідністю адаптації до інших регуляторних змін, додає адміністративного навантаження на бізнес.

Попри всі ці виклики, українська економіка демонструє здатність адаптуватися до нових умов. Для малого бізнесу важливо приймати стратегічно обґрунтовані рішення, спрямовані на підвищення ефективності та скорочення витрат. Водночас держава має забезпечити передбачуваність економічної політики, знизити регуляторний тиск та сприяти розвитку підприємництва шляхом створення сприятливих умов для залучення фінансування.

Комплексний підхід до вирішення зазначених проблем дозволить зміцнити позиції малого бізнесу в Україні, забезпечити його сталий розвиток та зробити важливий внесок у відновлення економіки країни.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Перспективи державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні

Розвиток малого підприємництва є ключовим елементом економічного зростання та соціальної стабільності України. У сучасних умовах, коли країна стикається з викликами глобального та внутрішнього характеру, підтримка малого бізнесу набуває особливого значення. Малий бізнес забезпечує створення робочих місць, наповнення бюджету, стимулює інновації та сприяє формуванню середнього класу, який є основою стабільного суспільства. Проте для ефективного розвитку малого підприємництва необхідно вирішувати низку проблем, зокрема забезпечити сприятливе регуляторне середовище, доступ до фінансування, зменшити адміністративний тиск і підвищити рівень захисту прав власності.

У цьому контексті держава відіграє важливу роль як каталізатор економічних змін, створюючи умови для розвитку підприємництва. Державна підтримка, зокрема через програми фінансування, податкові пільги, грантові ініціативи, освітні та консультаційні проєкти, є необхідною складовою стимулювання діяльності малого бізнесу. Водночас важливим завданням є підвищення передбачуваності державної політики та налагодження діалогу між владою і бізнесом для формування взаємовигідних умов співпраці.

Програми підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) надають бізнесу необхідні ресурси не лише для відновлення, але й для подальшого розвитку. Вони сприяють впровадженню інновацій, що підвищує конкурентоспроможність на зовнішніх ринках і розширює експортні можливості.

На сьогодні в Україні діють наступні програми підтримки підприємництва:

1. Програма з релокації українських виробництв, які знаходяться у зоні активних бойових дій. Її функціонування регламентується постановою Кабінету

Міністрів України «Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 р. № 305 [35].

Програма забезпечує безкоштовне транспортування майна підприємств, установ та організацій згідно з переліком, який формує Міністерство економіки та передає до Міністерства інфраструктури. Крім того, розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення в разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де тривають бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» від 25.03.2022 р. № 246-р затверджено план відповідних дій [36].

2. Урядова програма "єРобота", яка передбачає надання грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та професійного навчання. Мета програми — стимулювання підприємницької активності та створення нових робочих місць. Програма включає кілька напрямів: мікро гранти на відкриття власного бізнесу, фінансування переробних підприємств, створення садів, розвиток тепличного господарства, підтримку стартапів (зокрема в сфері ІТ) та навчання ІТ-спеціальностям [37].

Її реалізація регламентується постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання грантів бізнесу» від 21 червня 2022 р. № 738, яка встановлює порядок надання мікрогрантів, грантів для розвитку садівництва, теплиць та підтримки учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни і членів їхніх сімей [38].

Станом на грудень 2024 року майже 24000 підприємців отримали грантову підтримку для розвитку власного бізнесу в межах програм єРобота. Загалом держава інвестувала понад 11 мільярдів гривень у розвиток підприємництва через гранти. Завдяки таким програмам підприємці активно розвиваються, виходять на нові ринки та сприяють зміцненню економіки країни.

З моменту запуску програми у липні 2022 року грантери вже повернули до бюджету 60% від вкладених державою коштів у вигляді податків і зборів, сплативши майже 7 мільярдів гривень.

Подати заявку на отримання гранту можуть як досвідчені підприємці, так і ті,

хто тільки планує розпочати власну справу. Для цього необхідно подати заяву через портал Дія, додавши до неї бізнес-план. Грантові кошти повертаються до державного бюджету через сплачені податки протягом трьох років діяльності підприємства [50].

3. Програма «Доступні кредити 5-7-9», яка пропонує кредитування під 0%. Програма регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Про надання фінансової державної підтримки» від 24 січня 2020 р. № 28 [39].

У її рамках Міністерство економіки разом із Міністерством фінансів запустили додаткову ініціативу «Доступний факторинг», яка має посилити підтримку бізнесу [40].

Станом на грудень 2024 року в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%» український бізнес отримав 24 746 пільгових кредитів на загальну суму 93,1 мільярда гривень. З моменту запуску цієї ініціативи у лютому 2020 року підприємцям було видано 103,7 тисячі кредитів на суму 360 мільярдів гривень.

Від початку війни програма відіграла важливу роль у підтримці бізнесу, Програма зосереджена на інвестиційному кредитуванні, розвитку виробництва та створенні продукції з високою доданою вартістю.

Наразі основна частина нових кредитів спрямовується на розвиток переробного виробництва, реалізацію інвестиційних проєктів і підтримку підприємств, що працюють у зонах підвищених воєнних ризиків.

Найчастіше програмою користуються підприємства, що працюють у сфері сільського господарства, переробної промисловості, гуртової та роздрібною торгівлі.

Серед регіонів за обсягом кредитування лідирують Львівська, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Харківська, Вінницька, Полтавська області та м. Київ.

На сьогодні участь у програмі беруть 46 банків. Найбільше кредитів з моменту запуску видали Приватбанк — 48,2 тисячі; Ощадбанк — 15,8 тисячі; Укргазбанк — 5,7 тисячі [46].

4. Для координації зусиль держави та бізнесу в умовах воєнного стану,

збереження й розвитку підприємницького потенціалу, Указом Президента України № 30/2024 від 26 січня 2024 року створено Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану. Цей консультативно-дорадчий орган має на меті аналіз ситуації з реалізацією права на підприємницьку діяльність в умовах війни; підготовку пропозицій для Президента щодо вирішення проблем бізнесу; участь у розробці законодавчих ініціатив у сфері підприємництва; сприяння взаємодії між державою, підприємцями та громадськими об'єднаннями; впровадження міжнародного досвіду [41].

5. Програма «Зроблено в Україні» — це урядова ініціатива, спрямована на підтримку вітчизняного виробництва та стимулювання попиту на українські товари. Її мета — трансформувати економіку України з сировинної на переробну та високотехнологічну, створюючи нові робочі місця, підвищуючи самодостатність та забезпечуючи економічну безпеку країни.

Основні складові програми включають стимулювання попиту на українські товари, реалізується локалізація виробництва. Додатково функціонує національний кешбек, який стимулює громадян купувати українські товари, повертаючи частину витрат [43].

Пріоритетами державної підтримки малого та середнього бізнесу є: усунення законодавчих прогалин, лібералізація умов для розвитку цього сектора, спрощення доступу до фінансових ресурсів, розширення джерел фінансування для відновлення бізнесу та створення інфраструктурної бази для економічного зростання.

Грантові ініціативи зменшують фінансовий тягар для підприємців, дозволяючи спрямовувати вивільнені ресурси на розвиток, зокрема на маркетинг продукції, оптимізацію виробничих процесів або підвищення кваліфікації працівників. Ці заходи зміцнюють потенціал і стійкість ММСП, навіть у складних умовах воєнного часу.

Як приклад можна навести державну програму «Робота», яка є однією з найбільших ініціатив підтримки. За даними Міністерства економіки, станом на кінець 2024 року понад 24 тисячі українців отримали гранти для старту чи

розширення бізнесу. З них понад 2 тисячі використали кошти для відкриття власної справи, а інші спрямували фінансування на масштабування, розробку та запуск нових напрямків діяльності.

Попит на програму та якість заявок постійно зростають, як і обсяг виданих грантів. У 2023 році було надано втричі більше грантів, ніж у 2022-му. Найбільш популярними галузями серед отримувачів фінансування залишаються переробна промисловість, торгівля, а також сфера гостинності та громадського харчування (HORECA). За весь час дії програми держава виділила понад 6,5 млрд гривень, а до кінця 2024 року заплановано виділити до 9 млрд гривень [34].

Уряд України затвердив Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва (МСП) на період до 2027 року, а також операційний план її реалізації на 2024-2027 роки. Це рішення було ухвалено 30 серпня 2024 року.

Підтримка МСП є одним із ключових пріоритетів держави. Нова стратегія враховує нагальні потреби бізнесу, є інклюзивною та сприяє залученню жінок, осіб з інвалідністю та ветеранів до підприємницької діяльності. Документ розроблено у співпраці з бізнесом, громадським сектором, експертами та міжнародними партнерами. Одним із перших практичних результатів стало створення разом із Німеччиною Альянсу стійкості МСП, який сприятиме координації зусиль у розвитку екосистеми підприємництва. Головна мета стратегії — створити умови для розвитку МСП та надати орієнтири для інвестування під час повоєнного відновлення.

Документ визначає основні напрями державної політики щодо МСП, включаючи відновлення зруйнованих підприємств за принципом «build back better», зелений перехід, цифрову трансформацію та інноваційний розвиток. Особливу увагу приділено інклюзивності, залученню жінок, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та ветеранів. Стратегія узгоджується з рекомендаціями Організації економічного співробітництва та розвитку та Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і

середнього підприємництва (МСП) на період до 2027 року має чотири ключові цілі, наведені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Ключові цілі Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП на період до 2027 року

Ключова мета	Короткий опис	Очікувані результати
Відновлення та спрощення ведення бізнесу	- Доступ до капіталу, дерегуляція та нові інструменти підтримки.	- Індекс економічної свободи 75+ зі 100
	- Програми «Зроблено в Україні»: гранти для переробних підприємств, «Доступні кредити 5-7-9», страхування від воєнних ризиків.	- Покращення якості державних послуг.
	- Залучення МСП до публічних закупівель.	- Нові інструменти підтримки.
Інноваційний розвиток, цифрова трансформація та “зелений перехід”	- Створення галузевих кластерів та наукових парків.	- Залучення інвестицій та розвиток регіонів.
	- Цифровізація бізнес-процесів, технології штучного інтелекту, інструмент електронного виставлення рахунків, миттєві платежі.	- Забезпечення кібербезпеки.
	- Онлайн-інструмент для самооцінки вуглецевого сліду підприємств, професійні енергоаудити.	- “Зелений перехід” - комплексні зміни в галузях економіки.
Розвиток людського капіталу та підприємництва	- Дуальна освіта, програми для жінок, ветеранів і людей з інвалідністю.	- Розширення освітніх програм.
	- Розширення мережі регіональних офісів «Зроблено в Україні» для підтримки мікро- та малих підприємств.	- Рівень безробіття до 11%
Підвищення конкурентоспроможності та збільшення експорту	- Співпраця з міжнародними мережами (Enterprise Europe Network, Erasmus for Young Entrepreneurs)	- Створення міжнародних ланцюгів
	- Розширення діяльності ПАТ “Експортно-кредитне агентство”.	- Кількість експортерів серед МСП - більше 35000

Джерело: складено автором за даними джерела [42]

За оцінками Міністерства економіки, реалізація стратегії дозволить підвищити індекс економічної свободи на 14 пунктів (до 75+ зі 100), збільшити

кількість експортерів до понад 35 тисяч, знизити рівень безробіття з 18,3% до 11%, підвищити наукоємність ВВП на 0,7%, скоротити частку непрацюючих кредитів більше ніж на чверть, подвоїти рівень переробки відходів, скоротити час на бюрократію (з 470 годин до 250 годин на рік) [42].

Крім державної підтримки, український бізнес має доступ до грантових коштів від міжнародних організацій, фондів і урядів країн-партнерів. Значну роль відіграє Європейський Союз, який після початку масштабної війни суттєво збільшив допомогу українським ММСП. ЄС фінансує програми, спрямовані на широкий спектр завдань: від розвитку підприємницьких навичок до подолання бар'єрів для виходу на європейські ринки. Окрему увагу приділено підтримці жіночого бізнесу, молодіжного підприємництва, а також стартапів та інноваційних проєктів.

Після початку війни доступ до кредитування значно скоротився, і підприємства потребували безповоротної допомоги та обігових коштів. У відповідь на ці виклики ЄС переорієнтував свої програми, створивши нові напрями підтримки у вигляді мікрогрантів, а також малих і середніх грантів, адаптованих до різних потреб підприємців. Це дозволило багатьом бізнесам продовжити діяльність у кризових умовах.

Ключові напрями підтримки ЄС включають фінансові інструменти та доступ до фінансування, нефінансову допомогу у вигляді бізнес-консультацій і коучингу, а також покращення бізнес-середовища. Важливим компонентом є адаптація українських підприємств до стандартів ЄС для успішного виходу на європейські ринки, що залишається пріоритетом співпраці між ЄС і Урядом України [34].

Отже, Україна активно розвиває та підтримує малий бізнес в умовах війни шляхом комплексної державної політики, спрямованої на стимулювання економіки, інновацій та інклюзивності. Виконання поставлених державою цілей сприятиме створенню умов для відновлення підприємств, залученню інвестицій, розвитку технологій, інтеграції до європейських ринків і підвищення добробуту населення.

Ключовими викликами залишаються забезпечення ефективної реалізації програм, цифровізація бізнес-процесів і підтримка інновацій. Реалізація таких ініціатив дозволить підвищити конкурентоспроможність економіки України, забезпечити стійке зростання МСП, скоротити безробіття та покращити економічну свободу бізнесу. Це важливий крок до економічного відновлення країни та її сталого розвитку.

3.2. Прогнозування тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні після війни

Війна в Україні суттєво вплинула на малий бізнес, призвівши до значних викликів та змін у його функціонуванні. У даному підрозділі розглянуто основні показники та тенденції розвитку малого бізнесу після війни, спираючись на доступні дані та прогнози.

Малий і середній бізнес, що зазнає значних втрат під час війни, отримає підтримку для відновлення. Планується впровадження нових програм кредитування, надання грантів і державної допомоги для підприємців. Цей сектор має потенціал стати рушійною силою у створенні робочих місць та відновленні економічної активності на місцевому рівні. Для багатьох українців це стане шансом розпочати власний бізнес або відродити сімейну справу, забезпечуючи фінансову незалежність.

Сучасні економічні дослідження визначають низку пріоритетних галузей, на яких уряд України має зосередити свої зусилля для забезпечення швидкого економічного зростання та досягнення значущих результатів, серед яких малими підприємствами є бізнеси у сфері сільського господарства, туризму, будівництва, розвитку стартапів та інформаційні технології.

Вже сьогодні іноземні інвестори проявляють інтерес до українських можливостей у післявоєнний період. Найбільшу зацікавленість у інвестуванні в українську економіку виявляють представники США, Великобританії, Німеччини, Польщі та Туреччини. Основні напрями інвестиційних інтересів міжнародних

компаній включають інновації та новітні технології, фінансовий сектор, сільське господарство та агропромисловий комплекс, логістичні проекти, оборонна промисловість та видобуток корисних копалин [45].

Важливим аспектом при плануванні стратегічних заходів державної підтримки малого бізнесу є врахування галузевих пріоритетів. З огляду на євроінтеграційний курс України, доцільно стимулювати розвиток тих секторів економіки, які забезпечують конкурентні переваги країни на міжнародному ринку. Згідно з дослідженнями Центру розвитку інновацій та Офісу з розвитку підприємництва і експорту, найбільший потенціал для зростання та залучення іноземних інвестицій мають такі галузі як виробництво харчових продуктів, текстильне виробництво, виробництво одягу, фармацевтика, виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, виробництво електричного устаткування, меблева промисловість, вирощування однорічних і дворічних культур, телекомунікації та розробка програмного забезпечення та консультування [47].

Згідно з даними опитування групи «Рейтинг», українці вважають, що після війни найбільшого розвитку зазнають будівельні підприємства та військово-промисловий комплекс. Це пояснюється значним попитом на відновлення інфраструктурних об'єктів, що зруйновані під час війни, а також необхідністю створення нових архітектурних проектів у межах післявоєнної відбудови. Удосконалення обороноздатності та модернізація армії залишатимуться важливими завданнями на тривалий період [48].

Уряд визначив ключові галузі для відновлення економіки після завершення війни, зокрема сільське господарство, металургія та металообробка, розвиток стартапів та інформаційних технологій [49].

Таким чином, післявоєнний період відкриває широкі можливості для розвитку малого бізнесу в Україні, зокрема через інтеграцію інновацій, залучення міжнародних інвесторів та модернізацію стратегічно важливих галузей.

Враховуючи сучасний стан бізнесу у вищезазначених галузях, незважаючи на ряд проблем, можна стверджувати про наявність значних перспектив їх розвитку

у повоєнний період. У таблиці 3.2 наведено найперспективніші сфери діяльності малих підприємств в Україні після війни та очікування щодо їх відновлення, посилення та розвитку.

Таблиця 3.2

**Найперспективніші сфери діяльності малих підприємств в Україні
після війни**

Сфера діяльності	Перспективи
Сільське господарство	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення зайнятості значної частини населення. - Відновленні інфраструктури для зберігання та транспортування продукції, створенні нових потужностей для експорту. - Відпрацювання альтернативних маршрутів і пошук нових ринків збуту.
Комп'ютерні / ІТ технології	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення попиту на програмне забезпечення, консалтингові послуги та інноваційні розробки. - Залучення іноземних інвестицій і, відповідно, отримання експортної виручки
Будівельна галузь	<ul style="list-style-type: none"> - Працевлаштування робітників з тимчасово окупованих регіонів на інших підприємствах та їх навчання. - Виробництво будівельних матеріалів, архітектурне проектування, а також у суміжні послуги.
Логістика	<ul style="list-style-type: none"> - Відновлення та оптимізація логістичних маршрутів включаючи залізничні та автомобільні перевезення
Туризм	<ul style="list-style-type: none"> - Відновлення інфраструктури, культурних та історичних об'єктів, а також природних зон - Залучення іноземних інвестицій. - Залучення іноземних туристів та їх коштів.

Джерело: складено автором

Таким чином, відновлення малого бізнесу після війни потребує адаптації до нових реалій, залучення іноземних інвестицій та підтримки галузей, які мають найбільший потенціал для зростання.

3.3. Пропозиції щодо шляхів підвищення ефективності функціонування малого підприємництва у повоєнний період

Мале підприємництво є ключовим елементом економіки України, особливо у контексті післявоєнного відновлення. Цей сектор забезпечує понад 60% робочих місць у приватному секторі та відіграє важливу роль у формуванні регіональних бюджетів. Під час війни значна частина малих підприємств продовжує зазнавати руйнувань або втрат ресурсів, що ставить під загрозу їхнє функціонування.

Разом із викликами війна створила можливості для розвитку нових бізнес-моделей. Наприклад, підприємства, які змогли адаптуватися до діджиталізації та експорту, демонструють стабільне зростання. Однак для широкомасштабного відновлення потрібні комплексні заходи з допомогою державної підтримки, зокрема у сфері регуляторної політики, фінансування, освіти, діджиталізації та інфраструктури.

Одним із головних викликів для малого бізнесу залишається надмірна бюрократія. Складні процедури реєстрації, ліцензування та звітності створюють додаткове навантаження на підприємців, які змушені витратити значний час і ресурси на взаємодію з державними органами. Запровадження електронних сервісів, таких як портал "Дія" вже суттєво спрощує взаємодію між бізнесом і державою. Україна також повинна продовжувати автоматизацію процедур та запроваджувати системи моніторингу для оцінки ефективності впроваджених заходів.

Фінансування підприємств є іншим критично важливим аспектом. Більшість підприємців стикаються із проблемою обмеженого доступу до фінансових ресурсів. Згідно з даними Міністерства економіки України у 2024 році український бізнес отримав майже 25 тис. пільгових кредитів на понад 93 млрд грн [46].

Державні програми, такі як «Доступні кредити 5-7-9%», необхідно й надалі розширювати, включивши в них додаткові категорії підприємств. Крім того, залучення міжнародних грантів та інвестицій може суттєво покращити ситуацію. Важливим кроком також є забезпечення прозорості у видачі кредитів і

впровадження механізмів страхування ризиків для інвесторів.

Не менш важливим є розвиток людського капіталу. Навчальні програми для підприємців, особливо в галузях бізнес-планування, фінансового менеджменту та цифровізації, сприятимуть підвищенню їхньої ефективності. Варто зазначити, що під час війни багато підприємців змінили сферу діяльності та потребують перепідготовки. Інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації дозволять адаптуватися до нових умов ринку та зберегти конкурентоспроможність. Такі програми повинні фінансуватися спільно державою та приватним сектором, що підвищить їхню доступність.

Запровадження програм навчання, орієнтованих на потреби малого бізнесу, допоможе підвищити ефективність управління. Наприклад, курси з використання цифрових інструментів, аналізу ринку та управління ризиками можуть стати основою для підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Ще одним стратегічним напрямком є підтримка діджиталізації. У сучасних умовах бізнес, який не впроваджує цифрових технологій, втрачає свої конкурентні переваги. Компанії, які активно використовують цифрові інструменти, мають на 25% вищу продуктивність. У випадку України важливо підтримати малі підприємства в адаптації IT-рішень, таких як CRM-системи, онлайн-магазини, автоматизація бухгалтерії тощо. Державні гранти на діджиталізацію будуть особливо ефективними для бізнесів, які тільки виходять на ринок.

Розвиток інфраструктури також є важливим фактором. Бізнес-інкубатори, технопарки та коворкінги можуть стати платформами для обміну досвідом, навчання та підтримки інновацій.

Необхідно розвивати кооперацію та створювати галузеві кластери. Об'єднання малих підприємств дозволить знизити витрати, підвищити продуктивність та забезпечити кращий доступ до ринків збуту.

Вихід на міжнародні ринки є одним із головних напрямків розвитку малого бізнесу у повоєнний період. Наприклад, підприємства з аграрного сектору можуть знайти нові можливості в країнах ЄС, використовуючи квоти на експорт. Проте, на даний момент, дуже мала кількість малих підприємств мають досвід роботи на

міжнародних ринках.

Державна підтримка у вигляді консультаційних послуг, навчальних програм та спрощення процедур сертифікації сприятиме розширенню експорту. Участь міжнародних виставках також є важливим інструментом для налагодження нових зв'язків.

У період повномасштабної війни політика держави спрямована на активну підтримку малого бізнесу через різноманітні інструменти, такі як податкові преференції, субсидоване кредитування та грантові програми. Подальша необхідність у таких заходах підтверджується здатністю бізнесу функціонувати в надзвичайно складних умовах, виконуючи важливі соціально-економічні функції. У цьому контексті розвиток бізнесу значною мірою залежить від ефективності рішень державної влади, яка повинна оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, вибрати правильні методи контролю і підтримки, а також долати виклики та перешкоди для нормального функціонування малого та середнього бізнесу. Це дозволить забезпечити його стійкість і сприятиме загальній економічній стабільності країни, створюючи основи для побудови сильної економіки в майбутньому.

Одним із ключових завдань держави вже зараз та у повоєнний період є запобігання тиску правоохоронних органів на бізнес і мінімізація корупції в регуляторній сфері, що призводить до значних економічних втрат і зменшення надходжень до державного бюджету. У цьому напрямку необхідно провести реформу Державної митної служби України, залучивши міжнародних експертів, а також підвищити ефективність роботи Бюро економічної безпеки України з урахуванням європейських стандартів.

Необхідно гарантувати збереження спрощеної системи оподаткування та мінімізувати зловживання нею, запровадивши чіткі законодавчі критерії для розмежування трудових відносин та фрилансу. Крім того, слід забезпечити ефективний автоматизований обмін податковою та митною інформацією між країнами і створити механізм автоматизованого порівняння митної вартості товарів.

Державі також необхідно сприяти розширенню інструментів фінансування бізнесу та страхування ризиків, включаючи воєнні, розширюючи можливості для кредитування через банківський сектор та залучення донорських фінансів. Це особливо важливо для відновлення бізнесу після руйнувань та втрат.

Ще одним важливим напрямом є підтримка підприємництва на деокупованих територіях. Держава повинна забезпечити прозорість і ефективність бюджетних програм підтримки бізнесу, проводити моніторинг та контроль витрачання коштів на ці програми. Крім того, потрібно розвивати інструменти для забезпечення гнучкості на ринку праці та реалізувати стратегії для створення нових робочих місць і забезпечення гідних умов праці на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Отже, підвищення ефективності малого підприємництва у повоєнний період потребує комплексного підходу, що включає удосконалення регуляторного середовища, розширення доступу до фінансування, розвиток діджиталізації та інфраструктури, а також створення умов для виходу на міжнародні ринки. Залучення міжнародних організацій та приватного сектору до реалізації цих ініціатив сприятиме стійкому розвитку малого бізнесу та економіки України загалом.

ВИСНОВКИ

За результатами виконання кваліфікаційної роботи отримано наступні висновки.

1. Малий бізнес відіграє важливу роль в економіці України, сприяючи зростанню зайнятості, стимулюючи інновації, посилюючи конкуренцію та підтримуючи економічний розвиток регіонів. Завдяки малим підприємствам створюються нові робочі місця, що сприяє зниженню безробіття та забезпеченню доходів для значної частини населення. Завдяки своїй гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змін ринку, малі компанії можуть оперативніше, ніж великі корпорації, впроваджувати новації, що підвищує конкурентоспроможність економіки країни. Окрім того, малий бізнес сприяє формуванню здорової конкуренції, оскільки велика кількість гравців на ринку стимулює підприємців покращувати якість продукції та послуг. Це також сприяє розвитку регіонів, особливо тих, де великі підприємства мають меншу присутність, забезпечуючи рівномірніше економічне зростання країни.

2. Мале підприємництво в Україні часто функціонує за спрощеними принципами бухгалтерського обліку, оподаткування та звітності. Підприємці мають можливість обрати спрощену систему оподаткування, яка зменшує адміністративне навантаження, передбачає спрощену форму ведення обліку та замінює низку обов'язкових податків одним єдиним податком.

Облік і звітність малих підприємств розроблені з урахуванням мінімізації складності. Підприємці користуються спрощеними фінансовими звітами та скороченим набором облікових документів, які можна адаптувати відповідно до специфіки їх діяльності. Такі заходи спрямовані на підтримку і розвиток малого бізнесу, який є важливим елементом національної економіки.

3. Аналіз сучасних підходів і моделей розвитку малого підприємництва демонструє їхню багатогранність і важливість у забезпеченні стійкого економічного зростання. Кожна з моделей має свої унікальні риси, переваги й недоліки, які визначають її доцільність залежно від конкретних умов. Ефективний

розвиток малого бізнесу потребує комплексного підходу, що охоплює адаптацію до змін ринку, впровадження інновацій, використання цифрових технологій та підтримку через політичні й фінансові інструменти. Для створення сприятливих умов важливо забезпечити гнучке регуляторне середовище, доступ до фінансування та стимулювання інновацій, враховуючи специфіку і потреби кожного бізнесу.

4. На сучасний стан малого підприємництва в Україні впливає багато різноманітних макроекономічних чинників. Зростання ВВП і відновлення економічної активності створюють сприятливе підґрунтя для розвитку малого бізнесу, хоча темпи цього відновлення залишаються нерівномірними в різних галузях.

Серед основних викликів для фінансової стійкості підприємств – інфляція та коливання курсу гривні. Водночас міжнародна фінансова допомога, зокрема через програми МВФ, сприяє підтриманню економічної стабільності й створює умови для зменшення податкового та фінансового тиску на бізнес.

Загалом, мале підприємництво в Україні демонструє ознаки стабілізації в умовах складного середовища. Головними рушіями зростання є міжнародна підтримка, оптимізм підприємців і довгострокові перспективи економічних реформ.

5. Досвід ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ” демонструє, що навіть у складних умовах війни малий бізнес може не лише зберігати свою діяльність, але й розвиватися. Як фундамент економіки, мале підприємництво забезпечує робочі місця та сприяє економічній стабільності. Цей приклад підкреслює важливість підтримки малого бізнесу з боку держави та міжнародних партнерів. Інвестиції у відновлення економіки, модернізацію інфраструктури та стимулювання підприємницької діяльності є ключовими чинниками подолання кризових викликів і забезпечення сталого розвитку України навіть у найважчих обставинах.

6. Малий бізнес в Україні стикається з численними викликами, які значно обмежують його розвиток і гальмують економічне зростання країни. Уповільнення темпів зростання ВВП свідчить про зниження економічної активності, а падіння

Індексу споживчих настроїв, яке вказує на зменшення купівельної спроможності населення, негативно впливає на можливості бізнесу розширюватися. Однією з основних перешкод для підприємців залишається низький попит на товари та послуги.

Фінансові труднощі, зокрема висока вартість кредитів, обмежений доступ до фінансових ресурсів та нестача капіталу, створюють додаткові бар'єри для розвитку малого бізнесу. Попри стабільність гривні та облікову ставку на рівні 13,5%, підприємці стримуються від інвестицій через інфляційні ризики та економічну невизначеність.

До цього додаються регуляторні обмеження та державна політика, включаючи скасування податкових пільг, блокування податкових накладних і випадки зловживання владою, які посилюють тиск на підприємців.

Ситуація на ринку праці також залишається складною: дефіцит кваліфікованих працівників, що тільки посилюється за останні місяці, ускладнює роботу підприємств і знижує їхню конкурентоспроможність. Додатковий адміністративний тягар створюють нові вимоги до бухгалтерського обліку, складської звітності та адаптації до інших регуляторних змін.

7. Незважаючи на численні виклики, українська економіка демонструє здатність адаптуватися до нових реалій. Для малого бізнесу надзвичайно важливо ухвалювати стратегічно продумані рішення, спрямовані на підвищення ефективності роботи та оптимізацію витрат. Водночас держава повинна забезпечити стабільність економічної політики, знизити регуляторний тиск і сприяти розвитку підприємництва, створюючи умови для доступу до фінансування.

Застосування комплексного підходу до вирішення цих проблем сприятиме зміцненню позицій малого бізнесу в Україні, забезпеченню його сталого розвитку та вагомому внеску у відновлення національної економіки.

8. Україна активно підтримує розвиток малого бізнесу навіть в умовах війни, впроваджуючи комплексну державну політику, спрямовану на стимулювання економічної активності, інновацій та інклюзивності. Досягнення поставлених цілей

сприятиме відновленню підприємств, залученню інвестицій, впровадженню сучасних технологій, інтеграції до європейських ринків і підвищенню рівня життя населення.

Серед ключових викликів залишаються ефективна реалізація державних програм, діджиталізація бізнес-процесів та підтримка інновацій. Втілення цих ініціатив сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки, сталому розвитку малого та середнього бізнесу, зниженню рівня безробіття та розширенню економічної свободи підприємств. Це стане важливим кроком до економічного відновлення країни та її сталого розвитку.

9. Відновлення малого бізнесу після війни вимагає адаптації до нових умов, залучення іноземних інвестицій і підтримки галузей із найбільшим потенціалом зростання.

Підвищення ефективності малого підприємництва в повоєнний період потребує комплексного підходу, який передбачає удосконалення регуляторного середовища, покращення доступу до фінансових ресурсів, розвиток цифрових технологій та інфраструктури, а також сприяння виходу підприємств на міжнародні ринки. Активна участь міжнародних організацій і приватного сектору в реалізації цих заходів стане основою для сталого розвитку малого бізнесу та економіки України загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гетьман О.О., Шаповал В.М.* Економіка підприємства: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 488 с.
2. *Білоус О.Г.* Фінансові та грошово-кредитні чинники інвестиційно-інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу / О.Г. Білоус // Банківська справа. 2014. № 1. С. 14–18.
3. *Волощук Н.Ю.* Теоретичні підходи до дослідження сутності категорії малого підприємництва / Н.Ю. Волощук // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка. 2015. Вип. 2(2). С. 13–17.
4. *Матусова О.М.* Сутність і класифікація малого сільського підприємництва / О.М. Матусова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016. – № 1. С. 12–17.
5. *Черняєва О.В.* Сутність і значення малого підприємництва у світовій економіці / О.В. Черняєва, А.Ю. Гриненко // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 3(08). С. 33–42.
6. *Фролова В.Ю.* Актуальні проблеми діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні / В.Ю. Фролова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2017. № 1(37). С. 16–34.
7. Господарський Кодекс України. № 4017-IX від 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”. № 3257-IX від 14.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
9. Світова Організація Торгівлі (СОТ). URL: <https://www.wto.org/index.htm>
10. Проєкт “Економічна правда”. Мікро-, малий та середній бізнес: стійкість в часи війни, потенціал для відбудови України. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/2/709420/>
11. Advanter Group. Стан та перспективи малого й середнього бізнесу. URL: <https://advanter.ua/blog/stan-ta-perspektivi-malogo-j-serednogo-biznesu>
12. Закон України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього

- підприємництва в Україні”. № 3928-IX від 22.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність». № 18 від 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>
14. Податковий Кодекс України. № 4113-IX від 04.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
15. Методичні рекомендації із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами. № v0720201-11 від 15.06.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11#Text>
16. Гонтарева І. В., Євтушенко В. А., Михайленко Д. Г. Стан та особливості розвитку підприємництва в повоєнний період. Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY». 2023. Випуск 2 (8). С. 148–158.
17. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року. URL: <https://me.gov.ua/view/271105ad-b22c-4adf-9076-7c1b48453df9>
18. Проект “Економічна правда”. Ігор Марчук “Який фундамент для розвитку підприємництва закладає держава”. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/04/8/712091/>
19. Погляд у майбутнє: розвиток мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні до 2030 року. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2022. 60 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-08/Foresight_UKR.pdf
20. A ‘small business act’ for European SMEs. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/a-small-business-act-for-european-smes.html>
21. Фопономіка. Економіка українських фопів в реальному часі. URL: <https://opendatabot.ua/open/foponomics>
22. Динаміка української фопономіки у війну. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/foponomics-2024-9>
23. Державна служба статистики України. Кількість діючих суб’єктів великого,

- середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності у 2010-2023 роках. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm
24. Центр розвитку інновацій. Стан та потреби бізнесу в Україні: результати дослідження у серпні 2024 року. URL: <https://cid.center/the-state-and-needs-of-business-in-ukraine/>
25. Що з бізнесом? Коротко про стан та виклики бізнесу — жовтень 2024. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-z-biznesom-zhovten-2024>
26. Що з бізнесом: коротко про стан економіки та бізнесу у листопаді 2024. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-z-biznesom-korotko-pro-stan-ekonomiki-ta-biznesu-u-listopadi-2024>
27. Дослідження «Індекс інвестиційної привабливості України». URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/UKR-Invest-Index-2024.pdf>
28. Опендатабот. ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ». URL: <https://opendatabot.ua/c/38300437?>
29. Terra incognita української економіки. Чотири висновки з дослідження середнього бізнесу Інституту економічних досліджень. URL: <https://forbes.ua/business/terra-incognita-ukrainskoi-ekonomiki-chotiri-visnovki-z-doslidzhennya-serednogo-biznesu-institutu-ekonomichnikh-doslidzhen-31012024-18884>
30. Місячний Економічний Моніторинг України. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/MEMU/MEMU_Nov2024_238.pdf
31. Індекс споживчих настроїв у жовтні 2024 року становить 68,8 п. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=324>
32. Документація ТОВ “АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ”. URL: <https://www.i-travel.com.ua/nashi-dokumenty/>
33. Все про Єдиний податок 3 група. URL: <https://sys2biz.com.ua/news/yedynyj-podatok-3-tya-grupa-vid-splaty-podatkiv-do-podannya-zvitnosti/>
34. Проект “Економічна правда”. Мікро-, малий та середній бізнес: стійкість в часи війни, потенціал для відбудови України. URL:

<https://pravda.com.ua/publications/2024/02/2/709420/>

35. Про особливості роботи акціонерного товариства “Укрпошта” в умовах воєнного стану: постанова Кабінет міністрів України від 17 березня 2022 р. № 305. № 347 від 18.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text>
36. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб’єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію: розпорядження Кабінет міністрів України від 25 березня 2022 р. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>
37. «Робота: Гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu>
38. Деякі питання надання грантів бізнесу: постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>
39. Про надання фінансової державної підтримки: постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text>
40. Нові можливості для українського бізнесу: запущено програму держпідтримки «Доступний факторинг». Офіційний веб-сайт Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/novi-mozhlyvosti-dlia-ukrainskoho-biznesu-zapushcheno-prohramu-derzhpidtrymkydostupnyi-factorynh>
41. Про Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану: Указ Президента України від 26 січня 2024 року № 30/2024. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/302024-49565>
42. Міністерство економіки України. Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року та операційний план заходів на 2024-2027 роки. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=161fb74b-c8ad-4cc5-b7ed->

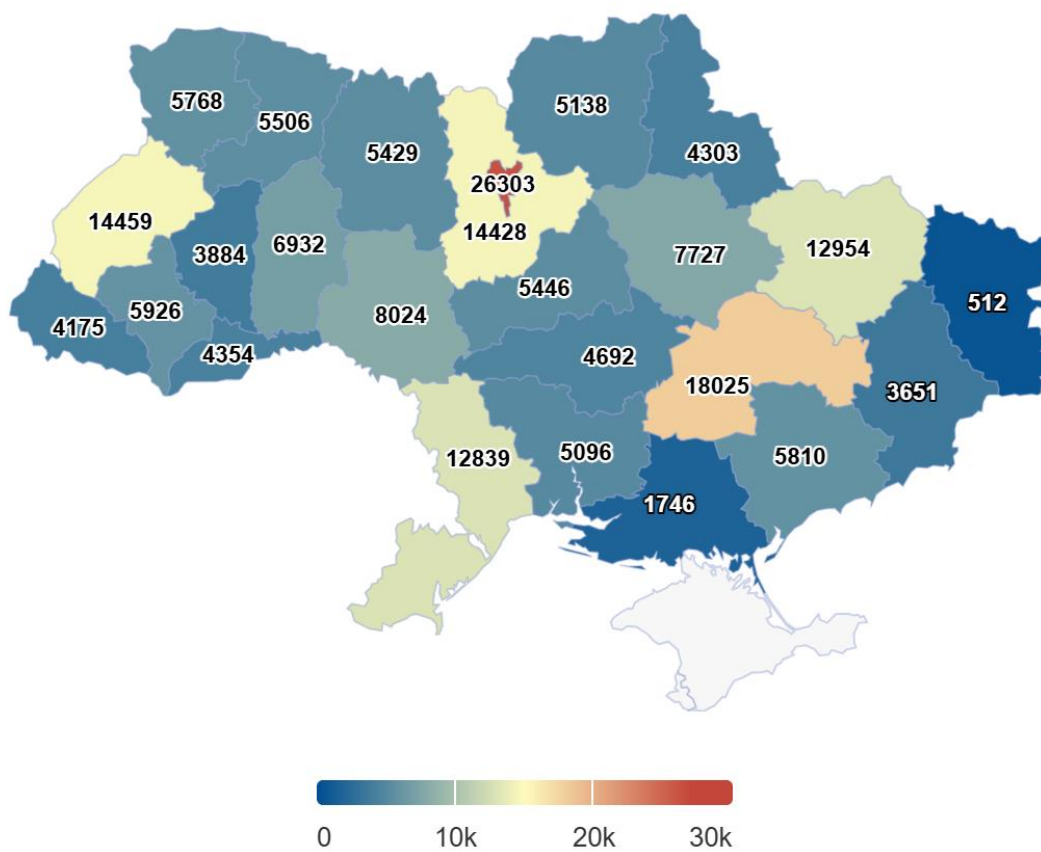
[645962eb2e28&title=StrategiiaRozvitkuMSB](https://www.msb.gov.ua/645962eb2e28&title=StrategiiaRozvitkuMSB)

43. Програма “Зроблено в Україні”. URL: <https://madeinukraine.gov.ua/>
44. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>
45. Перспективні галузі економіки, прогнози розвитку після війни. URL: <https://blog.youcontrol.market/pierspektivni-ghaluzi-iekonomiki-proghnozi-rozvitku-pislia-viini/>
46. Міністерство економіки України. «Доступні кредити 5-7-9%»: У 2024 році український бізнес отримав майже 25 тис. пільгових кредитів на понад 93 млрд грн. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/6e348ca7-2fce-4ac6-aa5d-0bf6982e352b?lang=uk-UA&title=DostupniKrediti5-7-9-U2024-RotsiUkrainskiiBiznesOtrimavMaizhe25-Tis-PilgovikhKreditivNaPonad93-MlrdGrn>
47. Стан та потреби бізнесу в Україні: регіональні тенденції. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15408>
48. Соціологічна група «Рейтинг». URL: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/>
49. Урядовий Портал. Уряд робить ставку на розвиток чотирьох пріоритетних галузей, які стануть локомотивом для відновлення української економіки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-robyt-stavku-na-rozvytok-chotyrokhpriorytetnykh-haluzei-iaki-stanut-lokomotyvom-dlia-vidnovlennia-ukrainskoi-ekonomiky-iuliiia-svyrydenko>
50. Міністерство економіки України. «Робота: майже 24 тисячі підприємців отримали від держави гранти на розвиток бізнесу. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/81ffe9ca-ba57-4f59-888d-d76085fdf339?lang=uk-UA&title=Robota-Maizhe24-TisiachiPidprimtsivOtrimaliVidDerzhaviGrantiNaRozvitokBiznesu>

ДОДАТКИ

Додаток А

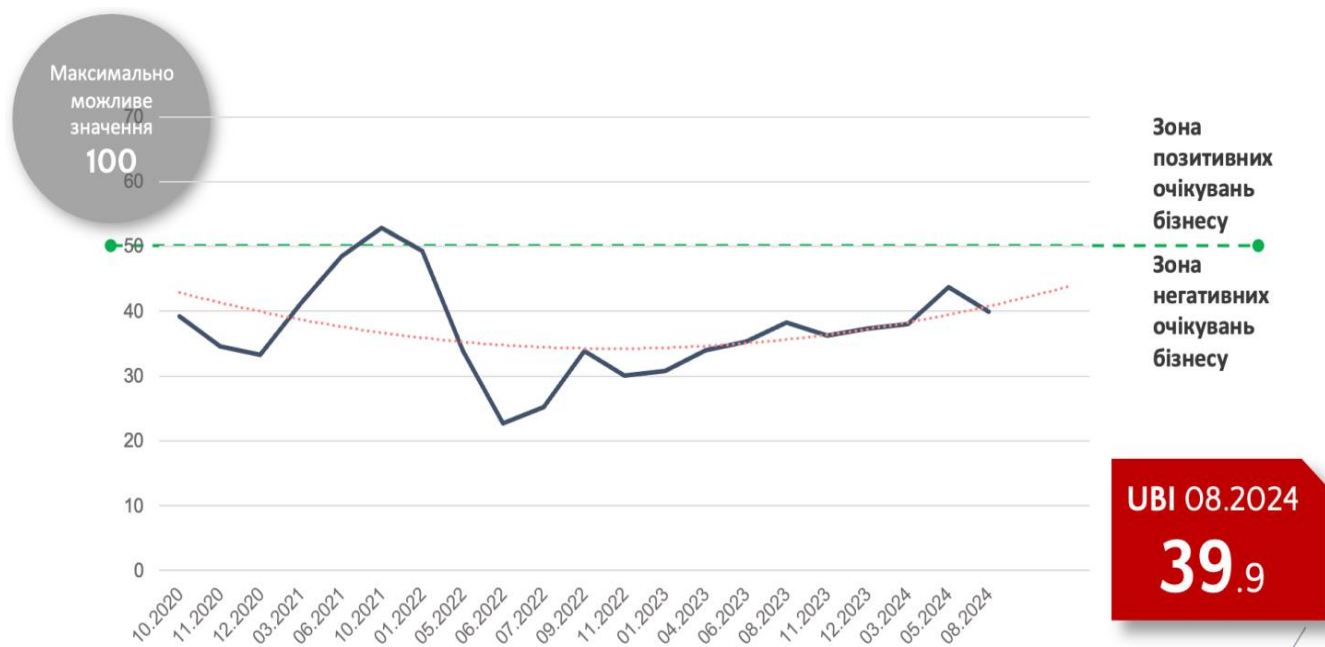
Кількість відкритих ФОП за період січень-серпень 2024 року

Джерело: [22]

Додаток Б

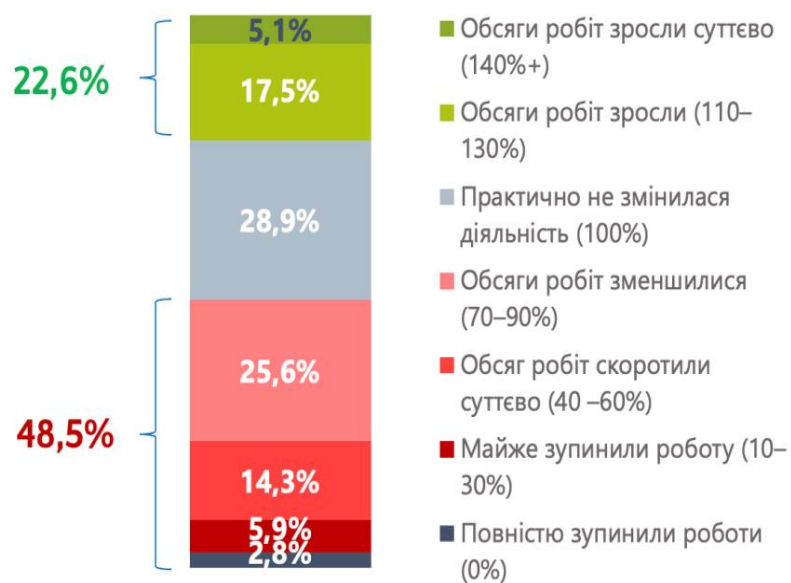
Стан та потреби бізнесу в Україні: результати дослідження у серпні 2024 року. Динаміка індексу активності бізнесу UBI протягом 2020-2024 років

Джерело: [24]

Додаток В

Результати роботи бізнесу за 8 місяців 2024 року

91,8%

Середньозважений відсоток обсягів робіт в порівнянні з аналогічним періодом минулого року

Джерело: [24]

Індекс інвестиційної привабливості України у 2024 році

Джерело: [27]

Додаток Д

Фінансова звітність ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛ». Форма №1

«Баланс»

Актив					
Назва рядка	Код рядка	На кінець 2021 року, тис. грн	На кінець 2022 року, тис. грн	На кінець 2023 року, тис. грн	На кінець 2024 року, тис. грн
I. Необоротні активи	1010	7200,3	8009,85	7500	10962
Основні засоби:					
первісна вартість	1011	7100,05	7879,05	7100	10791,8
знос	1012	100,25	130,8	400	170,2
Усього за розділом I	1095	7200,3	8009,85	7500	10962
II. Оборотні активи	1165	500,5	1000,3	1983	4109
Гроші та їх еквіваленти					
Усього за розділом II	1195	500,5	1000,3	1983	4109
Баланс	1300	7700,8	9010,15	9483	15071
Пасив					
I. Власний капітал	1400	10,5	15,8	20	20
Капітал					
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	50,75	60,4	45	85,7
Усього за розділом I	1495	61,25	76,2	65	105,7
III. Поточні зобов'язання	1615	7639,55	8933,95	9418	14965,3
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги					
Усього за розділом III	1695	7639,55	8933,95	9418	14965,3
Баланс	1900	7700,8	9010,15	9483	15071

Додаток Е

**Фінансова звітність ТОВ «АГЕНЦІЯ АЙ ТРЕВЕЛІ». Форма №2 «Звіт
про фінансові результати»**

Назва рядка	Код рядка	За 2021 рік, тис. грн	За 2022 рік, тис. грн	За 2023 рік, тис. грн	За 9 місяців 2024 року., тис. грн
Чистий дохід від реалізації продукції	2000	1998,5	2558,5	4483,9	7763,1
Собівартість реалізованої продукції	2050	1199,1	1535,1	2690,3	4657,9
Інші доходи	2160	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші витрати	2165	247,0	493,1	713,3	925,6
Разом доходи (2000 + 2160)	2280	1998,5	2558,5	4483,9	7763,1
Разом витрати (2050 + 2165)	2285	1446,1	2028,2	3403,6	5583,4
Фінансовий результат до оподаткування	2290	552,4	530,3	1080,3	2179,7
Загальна сума єдиного податку до сплати	2300	99,9	127,9	224,2	388,2
Чистий прибуток (збиток)	2350	452,5	402,4	856,1	1791,5

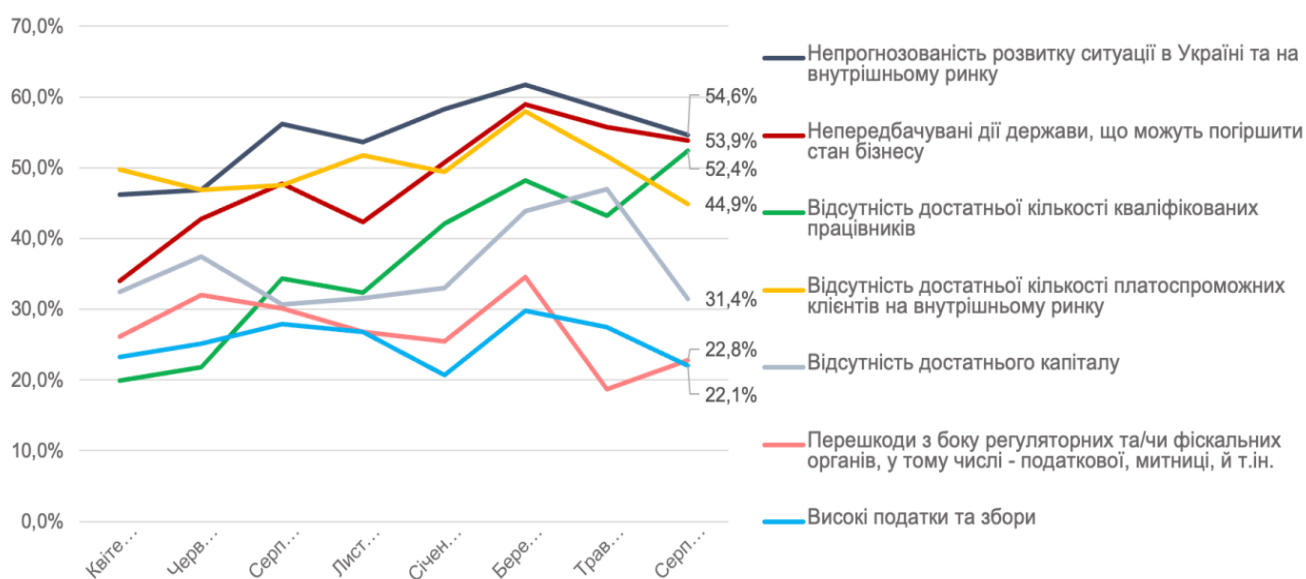
Проблеми розвитку малого бізнесу України у 2024 році

Джерело: [24]

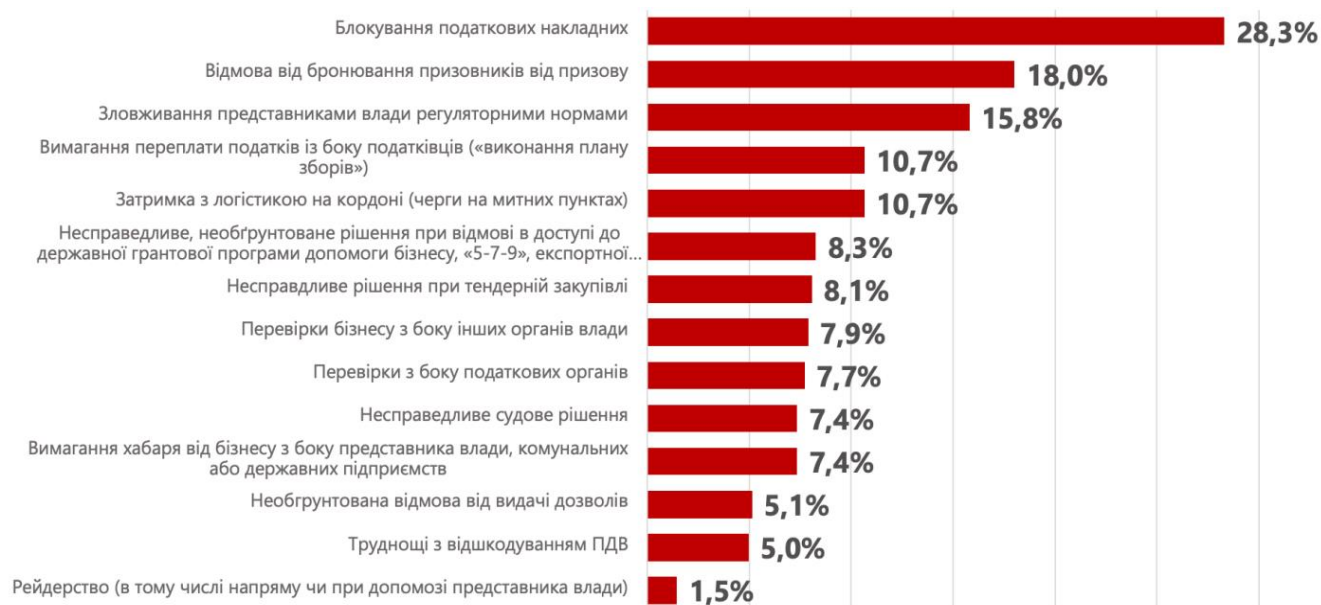
Додаток К

Динаміка проблем розвитку малого бізнесу України у 2024 році

Джерело: [24]

Проблеми у взаємовідносинах малого бізнесу та органів влади України у 2024 році

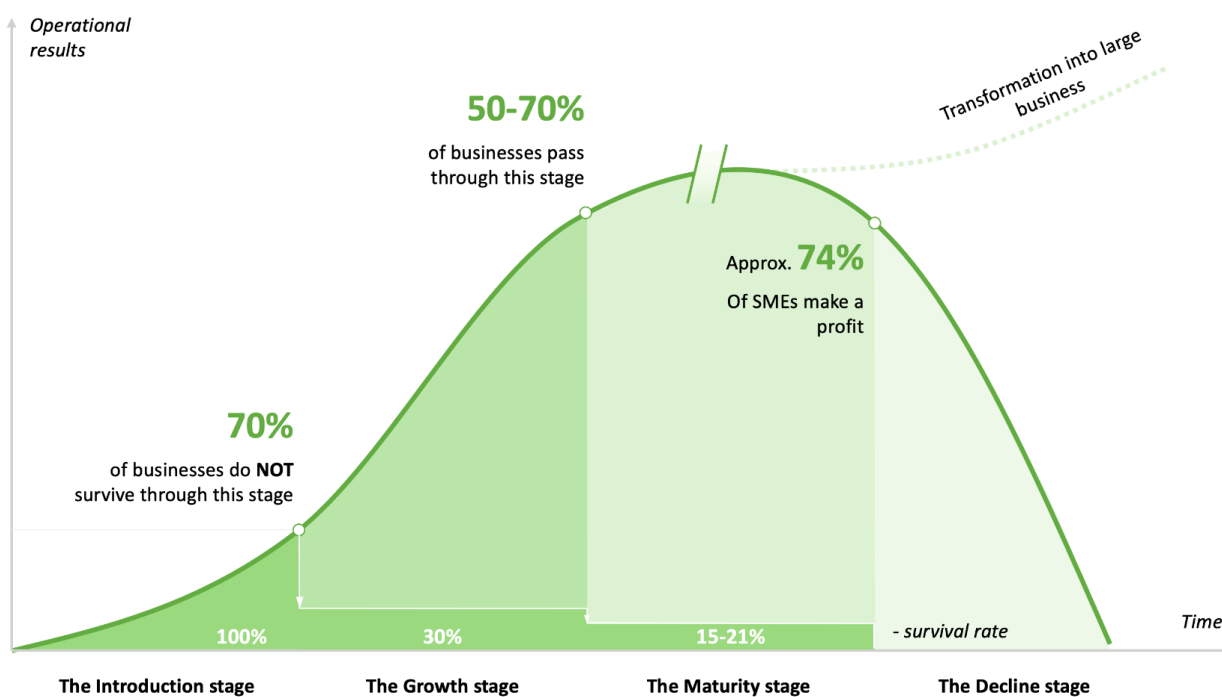
Джерело: [24]

Динаміка тиску на малий бізнес України у 2024 році

Джерело: [24]

Життєвий цикл малого підприємства

Джерело: [44]

Додаток О

Додаток П

Додаток Р

Додаток С